

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**УКРАЇНА – НАТО: НОВІ УМОВИ ТА РЕАЛІЇ
СПІВРОБІТНИЦТВА**

Аналітична доповідь

Київ – 2011

УДК 327.5(477)
А 45

*За повного або часткового використання матеріалів даної публікації
посилання на видання обов'язкове*

Автор:
Александров О. С.

Упорядники:
Бегма В. М., д. е. н.;
Діденко Н. Г.;
Резнікова О. О., к. е. н.

За редакцією *д. політ. н., с. н. с. О. В. Литвиненка*

Електронна версія: <http://www.niss.gov.ua>

А 45 **Александров О. С.** Україна – НАТО: нові умови та реалії співробітництва: аналіт. доп. / О. С. Александров; упорядн. В. М. Бегма, Н. Г. Діденко, О. О. Резнікова; за заг. ред. О. В. Литвиненка. – К. : НІСД, 2011. – 56 с.

ISBN 978-966-554-133-2

В аналітичній доповіді розглянуто зміни, що відбулися в зовнішній політиці України й у засадах діяльності Північноатлантичного альянсу та вимагають кардинального перегляду підходів до розвитку відносин між Україною та НАТО. Проаналізовано актуальні аспекти військового та військово-технічного співробітництва України й Північноатлантичного альянсу у світлі реалізації Україною позаблокової політики та схвалення нової Стратегічної концепції НАТО, зокрема сучасні тенденції, що визначають співробітництво між НАТО й Україною, з урахуванням наявних проблем у цій сфері, а також основні напрями співробітництва України й НАТО на сучасному етапі.

У додатку представлено матеріали засідання «круглого столу» «Україна – НАТО: Нові умови та реалії співробітництва», який було організовано та проведено 9 червня 2011 року Національним інститутом стратегічних досліджень спільно з Європейським центром досліджень проблем безпеки ім. Дж. Маршалла за підтримки Офісу зв'язку НАТО в Україні.

Для фахівців у сфері безпеки та оборони держави.

ISBN 978-966-554-133-2

© Національний інститут
стратегічних досліджень, 2011

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ Й НАТО НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Останнім часом чимало розмов точиться довкола зміни формату відносин Україна – НАТО. Причиною цього стали певні зміни, що відбулися в зовнішній політиці України та в засадах діяльності Північноатлантичного альянсу.

1. Позаблоковий вибір України

Як відомо, в липні 2010 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», яким наша держава проголосила позаблоковий статус. Переведення відносин Україна – НАТО на рівень розвитку конструктивного партнерства, як це записано в Законі, не є даниною політичній кон'юктурі або проявом слабкості нашої держави. Україна в даному випадку нічим не поступилася, водночас вирішено питання підвищення безпеки нашої держави у внутрішньому та зовнішньому вимірах.

Внутрішньополітичний аспект. Проголошення Україною позаблокового статусу стало внеском у стабілізацію внутрішньополітичної ситуації в країні. Питання про членство в НАТО більше не роз'єднує українське суспільство та не є розмінною монетою у грі різних політичних сил.

Зовнішньополітичний аспект. Зняття з порядку денного Україною питання про вступ до НАТО стало свідченням пошуку нашою державою конкретних шляхів вирішення безпекових питань з урахуванням інтересів усіх міжнародних партнерів (і країн-членів НАТО, і Росії).

Початок демаркації українсько-російського кордону, вирішення з Росією проблеми перебування її Чорноморського флоту в Криму стали кроками, що дозволили зняти напругу й підвищити рівень безпеки не лише України, а й усього Європейського регіону.

За оцінками експертів, вибір, зроблений Україною, зняв з порядку денного питання, з ким Україна: із Заходом чи Сходом, з НАТО чи ОДКБ. Він орієнтований на майбутнє, *оскільки відкриває нові можливості реалізації потенціалу нашої держави бути рівноправним учасником міжнародного співробітництва в питаннях стабільності та безпеки.*

Таку позицію поділяє й значна частина українського суспільства, й українські партнери в НАТО. Про це свідчать перетворення, що реалізуються сьогодні Альянсом у контексті рішень Лісабонського саміту 2010 р., передусім щодо схвалення нової Стратегічної концепції, яка визначила шлях розвитку Альянсу на найближчі 10 років.

2. Нова Стратегічна концепція НАТО

Зміст Концепції свідчить про те, що в найближчі десять років Альянс, як і раніше, *прагнучиме до одноосібної ролі провідної регіональної структури безпеки в Європі*, активно братиме участь у врегулюванні конфліктів у всьому світі (особливо в зонах, де безпосередньо зачіпаються його інтереси) та продовжуватиме політику розширення на Схід.

Документ визначає *нові загрози*, що стали актуальними для НАТО у XXI ст. Йдеться про держави-ізгої, міжнародний тероризм, кіберзлочинність, поширення зброї масового ураження, організовану злочинність, торгівлю людьми, наркотиками та зброєю. Таким чином, *нова Стратегія дистанціюється від поняття оборони та наближається до поняття безпеки*. НАТО не бажає обмежуватися обороною, а прагне сприяти політичному вирішенню конфліктних ситуацій, перш ніж вони представлятимуть загрозу безпеці Альянсу. Доказом цього є констатація необхідності *розвитку невійськових методів виконання завдань Альянсу* – дипломатії, розвідки та допомоги в розвитку.

До нової сфери уваги Альянсу слід віднести й забезпечення *енергетичної безпеки*. НАТО планує «захищати енергетичну інфраструктуру», у тому числі й територій, якими здійснюється транзит енергоресурсів до Європи, а також власне лінії постачання.

Україні в процесі вироблення підходів до розвитку відносин із НАТО треба брати до уваги згаданий перелік загроз, що значно спростить узгодження напрямів співпраці й матиме взаємовигідний характер для обох сторін. Що ж до можливих дій НАТО стосовно захисту енергетичної інфраструктури, то вони безпосередньо зачіпають інтереси України, яка є основною державою-транзитером для низки країн-членів Альянсу і вже мала сумний досвід перебування у центрі конфлікту щодо зриву постачання енергоносіїв європейським споживачам. Тому це положення Концепції має стати предметом ретельних консультацій між двома сторонами в процесі розвитку двосторонніх відносин.

Вартим уваги є також вирішення Концепцією проблеми *легалізації операцій НАТО за межами його кордонів* відповідно до рішень ООН разом з тим підкреслюючи прихильність Альянсу до принципів Статуту цієї організації, *документ не згадує про потребу тримувати*

мандат Ради Безпеки для реагування на конфлікти за межами традиційної зони відповідальності НАТО, якщо вони загрожують безпеці його країн-членів.

Вказане положення потребує врахування українською стороною при плануванні співробітництва з Альянсом через можливість опосередкованого втягування нашої держави у конфлікти такого роду. Це може викликати негативні наслідки для національної безпеки України та поставити під загрозу відносини з третіми державами.

Одним із найважливіших елементів нової Концепції є внесок НАТО в процес забезпечення безпеки на основі співробітництва. В документі стверджується, що, незважаючи на оборонний характер Альянсу, в новому світі глобальних загроз і викликів безпеці він, безумовно, має передбачати розвиток співробітництва з третіми сторонами. *Участь у системі безпеки на основі співробітництва вимагатиме всеохоплюючого підходу і щодо майбутніх місій, і в ширшому сенсі планувальних структур НАТО.*

У цьому контексті документ відзначає важливість співробітництва з Україною та Грузією на основі рішення Бухарестського саміту НАТО 2008 р., і зважаючи на євроатлантичну орієнтацію і прагнення кожної з цих країн.

Важливим і найперспективнішим елементом відносин НАТО з третіми країнами є спільна участь у створенні загальноєвропейської системи ПРО, що можна порівняти з будівництвом «спільного безпекового даху».

Безперечно, вартим уваги є той факт, що декларація глав держав та урядів країн-членів НАТО за результатами Саміту містить окремий абзац, присвячений відносинам Україна – НАТО. Представники Альянсу зазначають, що стабільна демократична й економічно процвітаюча Україна є важливим чинником євроатлантичної безпеки. Країни-члени НАТО визнають суверенне право кожної нації вільно обирати систему безпеки та поважають політику України щодо «позаблокового» статусу. Водночас вони заявляють про готовність і надалі надавати відповідну підтримку Україні в процесі проведення широкого спектра внутрішніх реформ. Країни-члени НАТО також привітали бажання України продовжувати в повному обсязі співробітництво в межах особливого партнерства з НАТО та інтерес до опрацювання нових сфер співробітництва.

3. Сучасні тенденції, що визначають співробітництво між НАТО й Україною

Слід зазначити, що нинішня позиція України цілком задовольняє НАТО. Не заявляючи про це прямо, представники Альянсу (особли-

во з країн-членів «старої» Європи) вдячні українському керівництву за відмову від євроатлантичних прагнень, що «розколювали» єдність організації та створювали проблеми у процесі нормалізації відносин з Росією. Водночас НАТО вельми зацікавлений у розвитку практичного співробітництва з Україною, особливо у військовій сфері.

Про такі настрої свідчать останні заяви посла США у Києві Дж. Теффта¹ про те, що «партнерство й тісна координація щодо проблем, які нас турбують, відповідає інтересам як України, так і країн-членів НАТО», а також Генерального секретаря НАТО А. Ф. Расмуссена про бажання Альянсу «посилити практичну співпрацю й політичний діалог у майбутньому для того, аби реагувати на спільні проблеми та допомагати Україні здійснювати реформи»².

Таким чином, Північноатлантичний альянс на найвищому політичному рівні визнав політику позаблокового статусу України. Водночас він залишив відкритими двері для України, надавши нашій державі по суті безпекову альтернативу, якою вона може скористатися залежно від того, як складатиметься міжнародна ситуація.

Варто зазначити, що відмовившись від прагнення до членства в НАТО, Україна разом з тим *задекларувала гостру зацікавленість у практичній конструктивній співпраці з НАТО*. Таким чином, на сьогодні обидві сторони виявляють готовність і бажання розвивати взаємовигідні відносини й надалі розширювати двостороннє співробітництво.

На думку багатьох експертів, *прийняте Україною рішення про позаблоковий статус не лише не зменшило рівень співробітництва з НАТО, а й сприяло його інтенсифікації*. Про це свідчать такі факти.

1. 12 травня 2011 р. Верховна Рада прийняла Закон «Про схвалення рішення Президента України про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2011 році для участі у багатонаціональних військових навчаннях». Законом зокрема передбачається проведення українсько-американського навчання «Репід Трайдент – 2011», українсько-білорусько-російського навчання, багатонаціонального навчання «Козацький Степ – 2011», багатонаціонального навчання «Ротаційні сили Чорноморського регіону – 2011», українсько-румунського навчання, багатонаціонального навчання «Джекал Стоун – 2011», багатонаціонального навчання «Бар'єр – 2011», українсько-американського навчання «Сі Бриз – 2011», українсько-російського навчання «Фарватер Миру – 2011», українсько-американсько-польського навчання «Безпечне Небо – 2011», українсько-білоруського навчання

¹ *США – Україна: відверті відносини* // День. – 2011. – № 4. – 10 березня.

² *Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен: «Мы будем еще больше работать с Украиной»* // Профіль. – 2011. – № 8 (177). – 26 лютого.

із залученням чергових сил з протиповітряної оборони, українсько-російського навчання із залученням чергових сил з протиповітряної оборони схвалити.

Однак протягом останніх трьох років Верховна Рада України не спромоглася прийняти закон, який би дозволяв участь іноземних військ у навчаннях на території України. І лише нещодавно згаданий Закон від 12 травня 2011р. було прийнято.

2. 18 листопада 2010 р. Президент України підписав Указ «Про забезпечення продовження конструктивного партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору», відповідно до якого в Україні було створено систему координації співробітництва України з НАТО. За умов виконання Києвом Річних національних програм це дозволить повною мірою реалізувати потенціал двосторонніх відносин.

3. 21 лютого 2011 р. Кабінет Міністрів України затвердив Річну національну програму співробітництва «Україна – НАТО» на 2011 рік. Документом передбачено, що «Україна розвиватиме конструктивне партнерство з Північноатлантичним альянсом в усіх напрямках, визначених у відповідних двосторонніх документах».

4. Указом Президента України від 13 квітня 2011 р. № 468 затверджено Річну національну програму співробітництва України з НАТО на 2011 р. Генеральний директор Міжнародного військового штабу в штаб-квартирі НАТО генерал-лейтенант Юрген Борнеман, який у травні ц. р. відвідав нашу країну, привітав підписання цього документа та заявив, що НАТО «...тепер зосередить увагу на його імплементації»³.

Україна, керуючись національними інтересами та потребами зміцнення загальноєвропейської безпеки, налаштована на інтенсивний політичний діалог і посилення практичної співпраці з НАТО. Київ намагається ставити перед собою досяжні та зрозумілі для наших партнерів цілі та завдання, виконання яких піде на користь і Україні, і нашим партнерам, а також сприятиме міжнародним зусиллям зі зміцнення безпеки.

4. Основні напрями співробітництва України й НАТО на сучасному етапі

Сьогодні, як і раніше, консультації та співробітництво між Україною й НАТО охоплюють широкий спектр питань. Аналіз історії двосторонніх українсько-натівських відносин з урахуванням особливостей розвитку ситуації у сфері міжнародної безпеки свідчить, що й надалі

³НАТО – Україна: історія успіху // День. – 2011. – № 83. – 18 травня.

найголовнішими напрямками практичного співробітництва з Альянсом залишатимуться такі.

1. Участь України в місіях НАТО.

Україна – єдина країна-партнер, що бере участь у всіх основних поточних миротворчих місіях під проводом НАТО. Українські миротворці виконують завдання у складі Міжнародних сил безпеки в Косово, Тренувальної місії НАТО в Іраку, Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані (МССБ). Наша держава також є учасницею антитерористичної операції НАТО «Активні зусилля». Тобто Україна була і залишається *контрибутором миру та стабільності*. Свідченням тому є такі практичні кроки, здійснені за останні місяці цього року.

- Прийняття рішення щодо *українського внеску в Тренувальну місію НАТО в Афганістані* у спосіб направлення фахівців до складу литовської Групи радників з армійської авіації Афганської Національної Армії, підписання щодо цього необхідних міжнародних документів.

Довідково. 14.04.2011 р. у Києві було підписано Технічну угоду між Міністерством оборони України та Міністерством охорони краю Литовської Республіки щодо направлення миротворчого персоналу України (двох фахівців армійської авіації) для виконання завдань у складі литовської Групи з реконструкції афганської провінції Гор – контингенту, що діє в рамках Міжнародних сил сприяння безпеці в Ісламській Республіці Афганістан.

- *Спільні з Альянсом дії щодо евакуації громадян з Лівії* із залученням літака Повітряних сил ЗС України та корабля Військово-Морських сил ЗС України.

Довідково. У період 24.02.2011 – 11.04.2011 р. з території Лівії до України евакуйовано 644 особи (370 з них – громадяни України):

- літаками ЗС України – 323 особи (222 громадянина України), літаками «МАУ» – 128 осіб (63 громадянина України);
- великим десантним кораблем (ВДК) «Костянтин Ольшанський» – 193 особи (85 громадян України).

- *Підготовка й оснащення українських підрозділів для спільних дій* щодо стабілізації ситуації у Косово та Афганістані за допомогою американських колег.

Довідково. У період 22.04.2011 р. – 30.04.2011 р. отримано спеціальне інженерне обладнання на суму близько 500 тис. дол. США, а саме:

- інженерний робот – 2 од.;
- важкий захисний костюм – 1 од.;

– комплект інструментів для дистанційного відкриття дверей – 2 од.;

– міношукач «Валлон» – 1 од.;

– 2 броньовані автомобілі «Хаммер» із системою дистанційного під-риву вибухових пристроїв «Симфонія».

Подальший розвиток співпраці вимагає якіснішого оборонного планування, ліпшої взаємосумісності між Збройними силами України та країн-членів Альянсу.

2. Співробітництво в реформуванні сектору безпеки та оборони, у військовій і військово-технічній сферах.

Для реалізації нового зовнішньополітичного курсу з урахуванням тенденцій і динаміки розвитку сучасного безпекового середовища в Україні запроваджується *новий комплекс стратегічних документів у сфері національної безпеки та оборони держави.*

З метою приведення сектору безпеки та оборони до сучасних реалій безпекового середовища в Україні проведено *другий Оборонний огляд та відпрацьовано Стратегічний оборонний бюлетень.* На підставі результатів останнього розроблено проект *Концепції подальшого реформування та розвитку Збройних сил України на період до 2016 року.*

Слід зазначити, що у відпрацюванні концептуальних і програмних документів щодо подальшого розвитку Збройних сил України використовуються методології держав-членів НАТО.

Це стосується передусім методу, орієнтованого на спроможності. Його запровадження у систему оборонного планування дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів для досягнення необхідних військових спроможностей.

Варто додати, що для забезпечення підтримки Альянсом процесів реформування оборонної сфери нашої держави (насамперед Збройних сил України) під егідою Політико-військового керівного комітету НАТО (ПВКК) ще у 2002 р. започатковано *Спільну робочу групу Україна – НАТО з питань воєнної реформи (СРГ ВР)*, що залишається ключовим постійно діючим механізмом консультацій між Україною та НАТО у форматі «28+1».

Реалізація військового співробітництва з Альянсом дозволяє *нарошувати оперативні спроможності Збройних сил України.*

Необхідно зазначити, що вже в умовах нових політичних реалій на державному рівні було прийнято рішення про залучення сил і засобів Збройних сил України до багатонаціональних військових формувань високої готовності.

У цьому контексті передбачається залучення визначеного комплексу сил і засобів Збройних сил України до багатонаціональних військових формувань високої готовності (комплекту військ (сил) у межах Системи резервних угод ООН, Сил реагування НАТО, бойових тактичних груп Євросоюзу тощо).

Практичними прикладами такої діяльності є:

- *участь у Силах реагування НАТО.*

Маючи досвід підготовки та участі у Силах реагування НАТО, ми дивимося на перспективу 17-ї та 18-ї ротациї Сил реагування НАТО в рамках Річної національної програми співробітництва Україна – НАТО на 2011 рік (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 червня 2011 р. № 625-р. «Про затвердження плану заходів з виконання Річної національної програми співробітництва Україна – НАТО на 2011 рік»);

- *залучення сил і засобів Збройних сил України до бойових тактичних груп Європейського Союзу;*

- *створення спільної литовсько-польсько-української бригади (Лит-ПолУкрбриг).*

Важливим проектом Альянсу для нас залишається участь у Концепції оперативних можливостей, завдяки чому підрозділи Збройних сил України мають можливість здійснювати заходи бойової підготовки за стандартами НАТО.

Наразі після проведеної підготовки та відповідної оцінки, даної фахівцями Альянсу щодо готовності до виконання завдань за призначенням спільно з підрозділами збройних сил країн-членів НАТО, *три* українські підрозділи визначені готовими до залучення до відповідних модулів Сил реагування НАТО.

Цього року планується продовжити практику проведення оцінок НАТО та довести загальну кількість підготовлених підрозділів до *шести*.

Важливим етапом підготовки сил і засобів Збройних сил України до виконання завдань за призначенням у багатонаціональному середовищі є *участь представників і підрозділів Збройних сил України у багатонаціональних військових навчаннях.*

Довідково. У 2011 році передбачено участь представників і підрозділів Збройних сил України у 28 багатонаціональних військових навчаннях (21 навчання за участю підрозділів Збройних сил України, 7 командно-штабних навчань, з яких одне сертифікаційне навчання бойової тактичної групи ЄС «*HELBROC*»).

Президентом України було підписано Указ «Про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2011 році для учас-

ті у багатонаціональних військових навчаннях» від 22 квітня 2011 р. № 495/2011.

У центрі уваги залишатиметься також програма НАТО щодо соціальної адаптації військовослужбовців, звільнених у запас, у т. ч. внаслідок реформування ЗСУ.

Окремої уваги заслуговує програма Трастового фонду НАТО/ПЗМ з утилізації надлишкових запасів боєприпасів, легких озброєнь і стрілецької зброї та переносних зенітно-ракетних комплексів в Україні. Цим займається такий орган НАТО, як Агенція з технічного обслуговування та постачання (NAMSA). Проект Трастового фонду в Україні є найбільшим і технічно найскладнішим проектом фонду зі знищення звичайних боєприпасів, стрілецької зброї та легких озброєнь у світі.

Під час першої фази проекту планувалося знищити 1 тис. переносних зенітно-ракетних комплексів (ПЗРК), 15 тис. т звичайних боєприпасів та 400 тис. од. легкої стрілецької зброї.

Перший етап розпочався у січні 2006 р. У якості провідної держави проекту виступили Сполучені Штати Америки. Крім США та Європейського Союзу, 17 країн надали фінансову підтримку цьому проекту.

Усього під час першого етапу проекту:

- введено в експлуатацію підприємство зі знищення легкої стрілецької зброї в м. Кам'янцеві-Подільському;
- виготовлено та встановлено на Донецькому казенному заводі хімічних продуктів обладнання (інсинератор) зі спалювання боєприпасів малого калібру;
- знищено 1 тис. переносних зенітно-ракетних комплексів (внесок Трастового фонду – 41 тис. євро);
- утилізовано 15 тис. т звичайних боєприпасів (внесок Трастового фонду – 3 млн 924 тис. 796 євро);
- знищено 400 тис. од. легкої стрілецької зброї (внесок Трастового фонду – 1 млн 890 тис. 105 євро).

Основними підсумками першого етапу проекту є:

- зниження загрози техногенних катастроф;
- створення нових робочих місць;
- запровадження в Україні сучасних технологій під час виконання робіт з утилізації.

Першу фазу проекту було завершено 30 квітня 2011 р., її було визнано успішною з технічної та політичної точок зору.

Підготовка до **другого етапу** проекту почалася з вересня 2010 р. з метою виключення розриву в часі між першим і другим етапами проекту й уникнення втрат кваліфікованого персоналу в Україні та довіри вкладників Трастового фонду.

Згідно з планом друга фаза проекту триватиме 3 роки та 6 місяців, внесок Трастового фонду становитиме близько 25 млн євро.

Під час другої фази проекту планується знищити:

- 366 тис. од. легкої стрілецької зброї;
- 76 тис. т звичайних боеприпасів;
- 3 млн од. протипіхотних мін ПФМ-1.

Активізуватиметься співробітництво щодо обміну даними про повітряну обстановку між відповідними командними пунктами ВПС України та суміжних країн-членів НАТО. Цей проект уже реалізовано на нашому західному напрямку. У квітні цього року підписано відповідну Технічну угоду з Туреччиною та Стратегічним командуванням НАТО з операцій, що дозволило розпочати запровадження проекту на південному напрямку нашої країни.

Його реалізація не тільки зміцнить добросусідські відносини між Україною та Туреччиною, а й позитивно вплине на ситуацію із забезпеченням безпеки всього Чорноморського регіону.

Іншим прикладом є розвиток військової інфраструктури Міжнародного центру миротворчості та безпеки Збройних сил України. Це дозволяє проводити широкомасштабні багатонаціональні військові навчання, а також інші заходи з підготовки військ (сил) фахової спрямованості.

3. Співробітництво у військово-технічній галузі.

Має бути максимально використано потенціал Спільних робочих груп Україна – НАТО високого рівня з питань військової реформи та оборонно-технічного співробітництва.

У разі реалізації європейської системи протиракетної оборони за тристоронньою схемою (США–НАТО–Росія) Україна може отримати певні шанси на технічну участь у проекті. Це може відбутися, якщо стануть затребуваними дві українські радіолокаційні станції (РЛС) виявлення балістичних ракет, від використання яких нещодавно відмовилася Росія (у Мукачевому та Севастополі). *Щодо цієї теми, вже згадуваний Генеральний директор Міжнародного військового штабу в штаб-квартирі НАТО Ю. Борнеман зазначив: «...ми розглядаємо можливість для консультацій, координації та співробітництва, що базуються на взаємних інтересах. Ми знаємо і вітаємо те, що Україна приділяє значну увагу цій темі, і вже почали перші дискусії з нашими українськими друзями, аби забезпечити транспарентність цього процесу».*

На певному етапі консультацій між США та Україною з цього питання американські представники відверто заявили, що вони дуже зацікавлені в тому, аби українські підприємства створювали ракетні мішені для випробування системи ПРО. Це може бути своєрідним

об'єднувальним елементом співробітництва у зазначеній сфері та виключити протиріччя з тією ж Росією. Однак поки що суттєвих зрушень у цьому питанні немає.

Достатньо сенсаційною є інформація про те, що натівські комплектуючі мають скласти істотну частку (близько 38 %) у пріоритетному для Збройних сил України проекті корабля класу «корвет», церемонія закладання якого відбулася в Миколаєві у травні ц. р. Слід зазначити, що Дослідно-проектний центр кораблебудування, що виграв конкурс на будівництво цих кораблів для ВМС України, уважно вивчив можливості придбання необхідних комплектуючих у російських і натівських постачальників. Вибір було зроблено на користь останніх за критеріями: якість, надійність, ціна.

Не можна не згадати минулорічну пропозицію Американського аерокосмічного концерну «*US Aerospace Inc.*» щодо стратегічної співпраці з компанією «Антонов» стосовно поставок ВПС США повітряних заправників. І хоча пропозиція не була реалізована з певних технічних причин (не з провини України), сам цей факт доводить, що потенціал українського ОПК є затребуваним навіть у високорозвинених країнах світу.

4. Співробітництво в подоланні загроз невоєнного характеру.

У цій сфері головна увага приділятиметься результатам роботи нещодавно створеної Робочої підгрупи Україна – НАТО з питань кібернетичного захисту, в межах якої Україна отримує експертну допомогу НАТО з питань підготовки національної стратегії протидії кібернетичним загрозам, розвитку інфраструктури кібернетичного захисту та системи реагування на кіберзагрози в Україні.

Триватиме співпраця у сферах боротьби з відмиванням «брудних» грошей, контрабандою наркотиків, зброї та незаконним переміщенням людей.

5. Співробітництво у сферах науки та захисту довкілля.

Україна залишається другою після Росії серед країн-партнерів за рівнем співробітництва в межах участі в програмі НАТО «Наука заради миру та безпеки». Ключовими у цій сфері залишатимуться проекти «Очищення авіабази в м. Прилуки»; освоєння гранту НАТО для Української науково-освітньої телекомунікаційної мережі «УРАН», «Моніторинг та передбачення ризиків паводків річки Прип'ять» тощо.

5. Проблеми в розвитку співробітництва України з НАТО

Незважаючи на доволі активне співробітництво України з Північноатлантичним альянсом, на сьогодні існує низка об'єктивних чинників, що стримують цей процес.

Найвагомішими з них є такі.

1. Проведення в Україні адміністративної реформи.

Різке зменшення співробітників Кабінету Міністрів України та скорочення кількості центральних органів виконавчої влади створює певні організаційні перешкоди в реалізації заходів у межах співробітництва з Альянсом. Це стало головною причиною затримки до лютого ц. р. ухвалення Кабінетом Міністрів України Річної національної програми співробітництва Україна – НАТО на 2011 рік.

І якщо в оборонному відомстві досі не проводилися суттєві реформи центрального апарату (хоча вже оголошено про його скорочення на 30 %), то сфера ОПК та ВТС зазнала суттєвих перетворень, які ще до кінця не завершилися (створення Укроборонпрому, зміна завдань і функцій Укрспецекспорту).

2. Низька ефективність координації діяльності українських міністерств щодо співробітництва з НАТО.

Вказаний чинник традиційно здійснював негативний вплив на реалізацію планів співробітництва України з Альянсом. Цій тенденції мав покласти край Указ Президента України «Про забезпечення продовження конструктивного партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору», спрямований на створення системи координації співробітництва України з НАТО. Однак за оцінками експертів, реалізувати таку мету повною мірою і досі не вдається.

3. Розбудова Україною співробітництва з альтернативними військово-політичними союзами за рахунок розвитку відносин із НАТО.

Останнім часом ми були свідками закликів окремих українських політиків щодо необхідності суттєвого посилення співробітництва України з ОДКБ. Зокрема висловлювалися припущення, що Україні слід увійти до єдиної системи протиповітряної оборони цього союзу. На думку ж директора Інституту ОДКБ в Україні Олега Бондаренка, Україна, посилюючи співробітництво з НАТО на тлі заяв про нейтралітет, «демонструє дисбаланс у міжнародних військових відносинах»⁴. Він підкреслює, що «на відміну від діалогу між Києвом і НАТО, з ОДКБ немає жодних підписаних договорів і хартій», і виступає за співробітництво нашої держави з цим союзом «на тому ж рівні, на якому Київ проводить діалог з НАТО». Для цього за основу майбутнього договору України з ОДКБ пропонує взяти аналогічний акт про особливе партнерство України з НАТО.

У відповідь на такі заяви більшість українських експертів вважає, що *Києву немає необхідності вирівнювати «дисбаланс сил» за рахунок*

⁴Україна зацікавлена в укріпленні партнерства з НАТО // Голос Америки. – 2010. – 25 грудня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.voanews.com/russian/news/Ukraine-NATO-2010-12-25-112450024.html>

посилення військової співпраці на пострадянському просторі. Вони погоджуються з доцільністю співробітництва з ОДКБ в обсягах, справді вигідних для України, однак це не має завдавати шкоди розвитку відносин із НАТО. Водночас експерти звертають увагу на те, що Україна не входить до геополітичної зони відповідальності ОДКБ, оскільки ця організація створювалася Росією та середньоазіатськими республіками колишнього СРСР, а її стратегічна мета обумовлена захистом російських інтересів і російської військової присутності у Середній Азії. Сумнівними є також заяви про те, що ОДКБ здатна ефективно протистояти міжнародним етнічним конфліктам.

У цьому контексті необхідно зважати на суттєві відмінності між натівськими та російськими військовими технологіями й урахувати те, що вибір для співробітництва НАТО як пріоритетного партнера, а також поступовий перехід вітчизняних Збройних сил на стандарти Альянсу – це зразок, на який орієнтується не лише Україна, а й Росія. Одним із прикладів є скорочення останньою участі у спільних з ВМСУ навчаннях «Фарватер миру – 2011» через відбуття кораблів ЧФ на маневри з НАТО «Боулд монарх».

Отже, існує потреба проведення глибокої роз'яснювальної роботи щодо корисності та доцільності активізації співробітництва України з НАТО, в тому числі у спосіб організації конференцій, «круглих столів», публічних виступів урядовців, впливових політиків та експертів тощо.

Висновки

1. Протягом останнього року відбулися кардинальні зміни у поглядах на розвиток відносин між Україною та НАТО. Причинами цього стало, з одного боку, ухвалення українським парламентом нової редакції Закону «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», яким було проголошено позаблоковий статус нашої держави, а з іншого – затвердження нової Стратегічної концепції Альянсу, що визначила шлях його розвитку на найближчі 10 років, зокрема й формат співробітництва з державами-партнерами.

2. Розвиток подій останніх місяців підтвердив правильність позаблокового вибору України на сучасному етапі. З одного боку, це рішення стало чинником стабілізації внутрішньополітичної ситуації в Україні та позбавило українські політичні сили можливості спекулювати на цій темі. З іншого – продемонструвало волю нашої держави вирішувати проблеми власної безпеки з урахуванням інтересів усіх міжнародних партнерів (і країн-членів НАТО, і Росії).

3. При виробленні підходів до розвитку відносин з НАТО українським фахівцям доцільно враховувати перелік загроз і викликів, ви-

значених новою Стратегічною концепцією Альянсу, задля оптимізації процесу узгодження напрямів двосторонньої співпраці. Водночас при плануванні співробітництва з Альянсом українська сторона має враховувати відсутність у Концепції положення про необхідність отримання санкції РБ ООН для участі НАТО у конфліктах за межами своєї традиційної зони відповідальності, що опосередковано може поставити під загрозу відносини України з третіми державами. Крім того, треба мати на увазі, що задекларовані в документі можливі дії НАТО щодо захисту енергетичної інфраструктури безпосередньо зачіпають інтереси України, яка є основною державою-транзитером для низки країн-членів Альянсу.

4. Нинішня українська позиція цілком задовольняє НАТО, більшість країн-членів якої позитивно сприймають відмову української влади від прагнення домогтися членства в Альянсі за всяку ціну, навіть якщо цей крок «розколює» єдність організації та ускладнює процес нормалізації відносин із Росією.

5. Найголовніші напрями практичного співробітництва України з Альянсом, як і раніше, пов'язані з оборонною галуззю. Це – участь нашої держави в місіях НАТО, співпраця в реформуванні сектору безпеки та оборони, військовій і військово-технічній сферах. Найперспективнішою та дуже вагомою сферою може стати участь України в реалізації європейської системи протиракетної оборони за тристоронньою схемою (США–НАТО–Росія) за рахунок використання в проєкті українських РЛС виявлення балістичних ракет.

6. Найвагомим чинником, що стримуватиме співробітництво між Україною та Альянсом, може стати політичний тиск на Україну з боку альтернативних НАТО військово-політичних союзів, передусім ОДКБ. Це створює потребу активізації інформаційної роботи, у тому числі й на міжнародному рівні, щодо корисності та доцільності подальшого розвитку відносин між Україною та НАТО, що не виключають та не є альтернативними відносинам з іншими військово-політичними союзами, зокрема й на пострадянському просторі.

Додаток

МАТЕРІАЛИ ЗАСІДАННЯ
«КРУГЛОГО СТОЛУ»

9 червня 2011 р.

9 червня 2011 р. Національним інститутом стратегічних досліджень спільно з Європейським центром досліджень проблем безпеки ім. Дж. Маршалла за підтримки Офісу зв'язку НАТО в Україні у Кришталевій залі готелю «Київ» по вул. Грушевського, 26/1 було проведено засідання «круглого столу» з теми «Україна – НАТО: нові умови та реалії співробітництва». У його роботі взяли участь провідні співробітники Міністерства оборони України, представницьких структур НАТО в Україні, національних аналітичних центрів, що здійснюють дослідження в оборонній сфері:

В обговоренні взяли участь:

АЛЕКСАНДРОВ
Олег
Святославович

головний консультант відділу оборонних стратегій та військово-технічної політики Національного інституту стратегічних досліджень

БАДРАК
Валентин
Володимирович

директор Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння

ГОЛОПАТЮК
Леонід
Станіславович

т. в. о. начальника Головного управління військового співробітництва та миротворчих операцій Генерального штабу Збройних сил України

ЄРМОЛАЄВ
Андрій
Васильович

директор Національного інституту стратегічних досліджень

КЕЛДЕР
Керсті

заступник керівника з питань євроатлантичної інтеграції та реформування сектору безпеки Офісу зв'язку НАТО в Україні

КЛІМКІН
Павло
Анатолійович

заступник Міністра закордонних справ України, керівник апарату

**КОЖІЄЛ
Марчін**

керівник Офісу зв'язку НАТО в Україні

**ЛИТВИНЧУК
Василь
Ігорович**

керівник проекту Агентства НАТО з технічного обслуговування та постачання (NAMSA) в Україні

**МЕЛЬНИК
Олексій
Васильович**

провідний експерт військових програм Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова

**ТЕФФТ
Джон
Френсіс**

Надзвичайний і Повноважний Посол Сполучених Штатів Америки в Україні

Нижче наводяться тексти виступів, викладені за аудіозаписом та надані учасниками для «круглого столу».

ВСТУПНІ ПРОМОВИ

ЄРМОЛАЄВ Андрій Васильович,
*директор Національного інституту
стратегічних досліджень*

Шановні учасники та гості засідання «круглого столу»!

Передусім дозвольте висловити подяку за допомогу, надану Національному інституту стратегічних досліджень при підготовці цього заходу, нашому давньому партнеру – Європейському центру досліджень проблем безпеки ім. Дж. Маршалла, а також Офісу зв'язку НАТО в Україні.

Тема, обрана для сьогоднішнього обговорення, є дуже актуальною. Остання світова фінансово-економічна криза яскраво продемонструвала недосконалість сучасного світоустрою, після чого розпочався етап активного перегляду не лише базових основ економічного порядку, а й системи міжнародних відносин з урахуванням новітніх реалій та зміни розподілу сил на світовій арені. Водночас відбувається реформування глобальних і регіональних міжнародних організацій. Не є винятком у цьому процесі перегляд пріоритетів і шляхів розвитку НАТО – на Лісабонському саміті минулого року було прийнято нову Стратегічну концепцію оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного договору.

Усвідомлюючи неподільність безпеки у сучасному світі, Україна налаштована посилювати свою роль у зміцненні міжнародного миру. Невід'ємною умовою забезпечення результативної діяльності у цій сфері є узгодження позицій та створення спільних підходів щодо вирішення глобальних проблем сучасності з міжнародними безпековими організаціями та окремими державами. Основою співробітництва України з НАТО завжди були наявність спільних цілей та інтересів у сфері забезпечення миру. Нині можна стверджувати, що коло цих інтересів розширилося відповідно до виникнення новітніх викликів і загроз для глобальної безпеки. Це передусім і необхідність об'єднання зусиль для боротьби з тероризмом, і протидія кібератакам, і забезпечення безпечних умов функціонування стратегічних комунікацій – транспорту, транзитних маршрутів, постачання енергоносіїв тощо.

Як відомо, в Україні підготовлено та проголошено у щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради нову Стратегію національної безпеки України, яка враховує сучасні реалії життя та ри-

зики й загрози, за наявності яких держава має здійснювати свою політику в найближчому майбутньому. Цей важливий документ укотре підкреслив усвідомлений вибір Україною позаблокового статусу, що розглядається як послідовна позиція захисту національних інтересів без участі у військових союзах. А це створює необхідні можливості для розвитку партнерських, взаємовигідних відносин з іншими державами та міжнародними організаціями за усіма напрямками.

Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» передбачено, що Україна як європейська позаблокова держава здійснює відкриту зовнішню політику та прагне співробітництва з усіма зацікавленими партнерами, уникаючи залежності від окремих держав, груп держав чи міжнародних структур.

Наша країна послідовно виступає за юридичне закріплення гарантій безпеки для позаблокових держав, а також тих, які добровільно відмовилися від ядерних арсеналів. Крім того, ми підтримуємо концепцію повної й неподільної безпеки на євроатлантичному просторі з урахуванням інтересів усіх країн регіону.

Маю також зауважити, що позаблоковий статус, проголошений Україною, не виключає її співробітництва з військово-політичними союзами. Отже, Україна має намір залишатися активним контрибутором міжнародної безпеки та продовжувати плідне співробітництво з НАТО з цією метою в нових умовах і реаліях сьогодення.

КЛИМКІН Павло Анатолійович,
*заступник Міністра закордонних
справ України, керівник апарату*

В ухваленій Верховною Радою 1 липня 2010 р. новій редакції Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» Україна визначена як європейська позаблокова держава. Водночас у ньому наголошено на пріоритетності участі нашої держави в удосконаленні та розвитку європейської системи колективної безпеки, продовженні конструктивного партнерства з Організацією Північноатлантичного договору та іншими військово-політичними блоками з усіх питань, що становлять взаємний інтерес. Таким чином, наша держава ще раз підтвердила своє прагнення здійснювати відкриту зовнішню політику та розвивати співробітництво з усіма зацікавленими партнерами.

Зі свого боку НАТО у схваленій на саміті в Лісабоні новій Стратегічній концепції зафіксувало намір і надалі розвивати партнерські відносини з Україною. Серед пріоритетних шляхів зміцнення євроатлантичної безпеки у новій концепції Північноатлантичного альянсу визначено створення широкої мережі партнерських відносин НАТО

з країнами та організаціями всього світу. Розуміння цього факту стало основою триваючого нині процесу вдосконалення архітектури міжнародної безпеки, осторонь якого не залишається й Україна. Взаємодію з НАТО ми розглядаємо як важливий елемент нашого внеску в цей процес. На квітневій зустрічі Північноатлантичної Ради на рівні міністрів закордонних справ були ухвалені документи щодо засад активізації політики партнерства та ролі партнерів в операціях НАТО. Ми вітаємо ці рішення й переконані, що вони сприятимуть зміцненню міжнародної стабільності та безпеки.

Прагнення НАТО максимально використати потенціал партнерства цілком відповідає національним інтересам України. Наш підхід до розвитку співпраці з Альянсом базується на прагненні максимально наповнити наші відносини конкретним змістом. Розвиток політичного діалогу та практичної взаємодії, розширення сфер взаємовигідного співробітництва розглядаємо як пріоритетні завдання. У цьому контексті необхідно розглядати підсумки офіційного візиту в Україну Генерального секретаря НАТО А. Ф. Расмуссена (лютий 2011 р.) та засідання Комісії Україна – НАТО на рівні глав зовнішньополітичних відомств (квітень 2011 р., м. Берлін). Під час цих заходів сторони продемонстрували обопільне прагнення до того, щоб наше партнерство було дієвим і наповненим практичним змістом.

Досягненню цього має сприяти продовження взаємодії з Північноатлантичним альянсом у межах реалізації Річних національних програм співробітництва Україна – НАТО (РНП). Ці програми вважаємо ефективним інструментом сприяння з боку НАТО у здійсненні масштабних внутрішніх реформ для досягнення нашою державою провідних світових стандартів, передусім у сфері безпеки та оборони.

Україна була й залишається надійним партнером Альянсу в підтриманні міжнародного миру й безпеки, що бере участь у більшості операцій під керівництвом НАТО.

Ми налаштовані продовжувати й розширювати наше співробітництво не лише в оборонній, військовій, військово-технічній сферах, а й у невійськових галузях. Йдеться передусім про участь у наукових програмах, зокрема щодо захисту довкілля, екологічної реабілітації колишніх військових об'єктів, подолання наслідків техногенних катастроф, соціальної адаптації звільнених у запас військовослужбовців.

Не менш важливою й актуальною є наша співпраця у протидії новим викликам і загрозам. Минулого року Україна першою серед країн-партнерів започаткувала консультації з НАТО щодо питань боротьби з кібернетичними загрозами. Ми розпочали діалог щодо протиракет-

ної оборони, забезпечення безпеки під час проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи з футболу Євро-2012.

Цей перелік конкретних сфер взаємодії може і має бути розширений. Українська сторона виходить з того, що саме таке партнерство, яке дає реальні результати і створює належне підґрунтя для подальшого розвитку наших відносин, відповідає інтересам не лише України і НАТО, а й потребам зміцнення європейської безпеки.

Сподіваюся, кращому розумінню можливостей, які відкриваються перед Україною і НАТО у сучасних безпекових умовах, сприятиме і сьогоднішній обмін думками.

ТЕФФТ Джон Френсіс,

*Надзвичайний і Повноважний Посол
Сполучених Штатів Америки в Україні*

Зібрання сьогодні провідних стратегічних мислителів України для обговорення відносин Україна – НАТО, співпраці у політичній, військовій та військово-технічній сферах є своєчасним, оскільки ми з нетерпінням чекаємо конкретної реалізації Україною своєї Річної національної програми. Відносини України з НАТО можуть і далі зміцнюватися у світлі оголошених Міністерством закордонних справ України пріоритетів.

Коротко розповім про «нові умови та реалії співпраці», а також про кризу, що триває в Лівії, як приклад викликів безпеки ХХІ ст., яким Альянс і його партнери (у тому числі Україна) можуть спільно протистояти.

У листопаді 2010 р. керівники НАТО, у тому числі президент США Б. Обама, прийняли нову Стратегічну концепцію Альянсу. Підтверджуючи прихильність статті 5 – надання головної переваги колективній обороні – вони вирішили зосередитися на проблемах безпеки і нових загрозах ХХІ ст., таких як кібератаки, тероризм і розповсюдження ядерної зброї та балістичних ракет. Члени Альянсу також домовилися щодо боротьби з транснаціональною незаконною діяльністю: торгівля зброєю, людьми та наркотиками.

Альянс заявив, що зі змінами у середовищі безпеки після закінчення «холодної війни» важливо продовжувати процес скорочення опори на ядерну зброю. Все це є частиною безперервного процесу модернізації НАТО у довгостроковій перспективі. НАТО залишається видатною організацією з безпеки у сучасному світі та є унікальною в тому, що всі її члени є демократами, які охоче працюють і спільно несуть втрати з підтримання миру.

Лідери НАТО також домовилися поглиблювати та розширювати партнерство Альянсу. Це, звичайно, включає і партнерство НАТО з Україною. Лідери НАТО підтвердили, що двері Альянсу залишаються відкритими для європейських демократій, таких як Україна, що відповідають стандартам членства в НАТО й готові взяти на себе відповідальність і зобов'язання членства.

Насправді у новій Стратегічній концепції конкретно йдеться, що НАТО прагне продовжувати розвивати свою співпрацю з Україною в межах Комісії НАТО – Україна, беручи до уваги євроатлантичні устремління та орієнтацію України. Крім того, з Декларації Лісабонського саміту стає зрозумілим, що «стабільна, демократична та економічно процвітаюча Україна є важливим чинником для євроатлантичної безпеки...» і що НАТО «поважає політику України щодо позаблокового статусу». Альянс як і раніше прихильний справі надання допомоги Україні у проведенні масштабних реформ і вітає зацікавленість України в розробленні нових напрямів співпраці.

Сполучені Штати повністю підтримують право участі України в інших союзах і приймати такі рішення самостійно. Членство в НАТО є процесом «попиту та пропозиції», що вимагає від претендентів відповідності основним стандартам НАТО. Двері Альянсу залишаються відкритими для України, якщо вона вирішить набути членства у майбутньому.

Ми підтримуємо подальшу участь України у Комісії НАТО – Україна, зокрема у сфері практичного співробітництва з НАТО. Зайве говорити, що співпраця є вулицею з двостороннім рухом і вимагає активної участі та сприяння з усіх боків, а не тільки надію на заяви і декларації.

Незалежно від рішення України не брати формального членства в НАТО з проголошенням минулого року Верховною Радою її позаблокового статусу, Щорічна національна програма України (ANP) може бути дуже корисним документом для проведення українських оборонних, політичних та економічних реформ. ANP має стати наріжним каменем для практичного співробітництва України з НАТО.

Коли Генеральний секретар НАТО А. Ф. Расмуссен відвідав Україну наприкінці лютого, Президент В. Янукович заявив, що Україна і НАТО «домовилися продовжувати підтримувати активний політичний діалог і розвивають практичну співпрацю...». Президент також підтвердив готовність України продовжувати співробітництво з НАТО в рамках миротворчих операцій, а також шукати можливості для співпраці у боротьбі з традиційними та новими викликами й загрозами безпеці.

Ситуація в Лівії є прикладом. Це різновид проблем безпеки XXI ст., що розглядаються Стратегічною концепцією. Відтак президент Б. Обама пояснив американському народу: «В Лівії ми побачили перспективу неминучої бійні ... і почули заклик лівійського народу про допомогу». Відповідальність за захист є новою концепцією у міжнародних відносинах, а стара ідея людських взаємовідносин – це відповідальність сильних за те, щоб захищати слабких.

Роль України в Лівії була помітною. Її операція з евакуації українських та іноземних громадян з Лівії є прекрасним прикладом, як військові можуть допомогти у вирішенні гуманітарних криз. Так, «Костянтин Ольшанський» евакуював понад 100 осіб з 18 країн, включаючи громадян Сполучених Штатів. Цією дією Україна підтвердила свою готовність і можливість відігравати конструктивну роль у міжнародній спільноті.

НАТО і члени Альянсу на двосторонньому рівні можуть запропонувати українським Збройним силам ще й інші можливості для подальшого реформування та розвитку. Наприклад, українські та американські військові мають численні приклади гарної, активної співпраці на різних фронтах. Ми тісно співпрацюємо у сфері подальшої професійної підтримки Збройних сил України, наприклад, надаючи допомогу для створення професійного унтер-офіцерського корпусу. Україна вже має певний прогрес у цьому напрямі.

Сполучені Штати надали десятки мільйонів доларів на військову допомогу для консультацій та обладнання, а також сотні українців навчалися пліч-о-пліч з американцями у військово-навчальних закладах США. Крім того, ми раді обміну передовим досвідом у галузі управління і техніки. Це йде на користь усім нам.

Також продовжуємо співпрацювати в усіх галузях, тому що створення загальних підходів до професійної підготовки, підтримки, контролю та оперативної підтримки Збройних сил є основою сумісності.

Технічна та інтелектуальна взаємодія має вирішальне значення для нашого майбутнього співробітництва. У цьому контексті згадаймо навчання Сі Бриз, що тільки-но розпочали свою активну фазу від Одеси. Сі Бриз є одним із декількох напрямів співпраці між військовими США та України. Хоча формально це не навчання НАТО, воно проводиться в дусі «Партнерства заради миру». Навчання спрямовані на підвищення безпеки на морі, узгодженості і стабільності дій у Чорному морі за рахунок підвищення можливостей ПЗМ і Чорноморських регіональних сил безпеки на морі.

Під час навчань моряки й морські піхотинці працюватимуть пліч-о-пліч з іншими партнерами, які беруть участь у навчаннях, позна-

йомляться з ними та обмінюються практичним досвідом. Працюючи разом, ці країни-партнери матимуть можливість задоволення підготуватися до майбутніх миротворчих і гуманітарних операцій, а також до боротьби з торгівлею людьми та іншими викликами. Цей тренінг допоможе гарантувати, що сили, які беруть у них участь, здатні діяти як багатонаціональні відповідно до визначених завдань, і це сприятиме підвищенню безпеки морського потенціалу.

Віце-президент Дж. Байден написав на початку 2010 р., що стійка безпека в Європі вимагає миру і стабільності для всієї Європи без шкоди для старих чи нових учасників цього співтовариства, Сходу чи Заходу, або тих частин Європи, що входять до НАТО, і тих, що не входять. Він додав, що ми повинні підтвердити, що безпека в Європі неподільна, територіальна цілісність має важливе значення для всіх країн Європи, і держави повинні мати право самостійно вибирати альянси із забезпечення безпеки.

Отже, безпека всіх країн Європейського регіону залежить від «єдиної, вільної і мирної Європи». Така Європа може зіграти важливу роль у глобальному масштабі, і частиною цієї Європи прагне стати Україна. Це мета, яку ми у США рішуче підтримуємо, і закликаємо Україну продовжувати розвивати свою співпрацю з НАТО, оскільки Україна прагне відігравати важливішу роль в архітектурі європейської безпеки.

КОЖІЄЛ Марчін,

керівник Офісу зв'язку НАТО в Україні

Насамперед хочу зазначити, що підтримувати зусилля України в організації стратегічного діалогу з питань розвитку співпраці між Україною та НАТО – без перебільшення, велика честь для Офісу зв'язку НАТО в Україні.

Сподіваюся, що сьогоднішні обговорення дадуть поштовх формулюванню нових ідей щодо розвитку відносин Україна – НАТО та їх наповнення практичним змістом.

Ми розуміємо, що оголошення Україною позаблокового статусу, прийняття Альянсом нової Стратегічної концепції та підготовка Україною низки програмних документів щодо подальшого реформування сектору безпеки та оборони істотно трансформують стратегічне середовище розвитку відносин Україна – НАТО. Чи є вплив цих чинників косметичним, чи стосується він глибокої суті відносин? Чи позначилися ці стратегічні трансформації на рівні практичного співробітництва? А може, справді, ліпше інтенсивне співробітництво, ніж повільна інтеграція? Де ховаються підводні камені та як їх можна уникнути?

Україна та НАТО просто «приречені» на співпрацю. Іншого ефективного шляху попередження та вирішення глобальних безпекових викликів просто не існує. Саме тому Україна та НАТО мають продовжувати діалог і практичне співробітництво, а також шукати спільні шляхи посилення конструктивізму своєї взаємодії.

Також хочу наголосити, що Офіс зв'язку НАТО в Україні готовий і надалі всіляко підтримувати стратегічний діалог в Україні щодо відносин Україна – НАТО, а також сприяти проведенню Україною відповідних реформ.

ВИСТУПИ УЧАСНИКІВ

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВІЙСЬКОВОГО ТА ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ Й ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО АЛЬЯНСУ У СВІТЛІ РЕАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНОЮ ПОЗАБЛОКОВОГО СТАТУСУ І СХВАЛЕННЯ НОВОЇ СТРАТЕГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ НАТО

АЛЕКСАНДРОВ Олег Святославович,
*головний консультант відділу оборонних стратегій
і військово-технічної політики
Національного інституту стратегічних досліджень*

Шановні учасники «круглого столу»!

На початку виступу хотів би згадати про свою участь у розвитку співробітництва України та НАТО (під час роботи в українському посольстві в одній із країн – т. зв. «старих» членів Альянсу в 2005–2009 рр.) Саме на цей час припав пік реалізації євроатлантичних устремлінь України. Діяльність у цьому напрямі дійсно була дуже активною: посольство виконувало велику кількість завдань, пов'язаних головним чином з переконанням представників органів державної влади країни акредитації щодо доцільності надання нашій країні Плану дій щодо членства (ПДЧ) в НАТО. Виконуючи відповідні доручення, дипустанова щотижня готувала та направляла до Києва звіт про роботу у сфері євроатлантичної інтеграції, а аташе з питань оборони водночас бідкався про необхідність у черговий раз повідомляти партнерам про скасування двосторонніх і багатосторонніх заходів, заздалегідь запланованих у межах програми співробітництва України з Альянсом. І це відбувалося переважно не через економічні, а через політичні причини, що виникали внаслідок непримиренного протистояння влади й опозиції з питання розвитку відносин нашої держави з НАТО.

Виникла парадоксальна ситуація: реалізація керівництвом держави жорсткого курсу на євроатлантичну інтеграцію супроводжувалася суттєвим гальмуванням практичного співробітництва між конкретними суб'єктами України та країнами-членами Альянсу, які не дуже й переймаються політичними аспектами відносин двох сторін.

З того часу багато що змінилося.

Прийняття Закону «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», згідно з яким, по суті, Україною було проголошено позаблоковий

статус, перевело відносини Україна – НАТО з політичної у практичну площину – на рівень розвитку конструктивного партнерства.

Як наголошувалося попередніми промовцями, вибір, зроблений Україною, зняв з порядку денного питання, з ким Україна: із Заходом чи Сходом, з НАТО чи ОДКБ та *відкрив нові можливості реалізації потенціалу нашої держави бути рівноправним учасником міжнародного співробітництва в питаннях стабільності та безпеки.*

Таку позицію поділяє як значна частина українського суспільства, так і українські партнери в НАТО. Про це свідчать перетворення, що реалізуються сьогодні Альянсом у контексті рішень Лісабонського саміту 2010 р., передусім щодо схвалення нової Стратегічної концепції Альянсу. Одним із найважливіших елементів цього документа є готовність НАТО здійснювати внесок у процес *забезпечення безпеки, ґрунтуючись на розвитку співробітництва. Стверджується, що участь у системі безпеки на цьому принципі вимагатиме всеохоплюючого підходу і щодо майбутніх місій, і в ширшому сенсі щодо планувальних структур НАТО.*

На IV Євроатлантичному форумі безпеки у Варшаві в березні 2011 р. партнерство з країнами, що не належать до Північноатлантичного блоку, було названо генсекретарем НАТО Андерсом Фог Расмуссеном одним із трьох пріоритетів розвитку НАТО (нарівні з посиленням обороноздатності Альянсу та співпрацею з Європейським Союзом).

Нагадаю, що *прийняте Україною рішення про позаблоковий статус не лише не зменшило рівень співробітництва з НАТО, а й сприяло його інтенсифікації.*

Свідченням цього стало *прийняття Президентом України рішення про запровадження нової системи внутрішньодержавної координації співробітництва з Альянсом.* Відповідно до нього створено спеціальну Комісію з питань партнерства України з НАТО, призначено національних координаторів і членів цієї інституції. Комісія стала провідним координуючим органом у міжвідомчій системі співробітництва з НАТО.

12 травня 2011 р. Верховною Радою *затверджено рішення про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України в 2011 році для участі в багатонаціональних військових навчаннях. Президентом України підписано Указ «Про участь Збройних Сил України у багатонаціональних військових формуваннях високої готовності» від 21.04.2011 р. № 492/2011, яким визнано доцільність участі ЗС України в діяльності Сил реагування НАТО.* Також зазначено, що до 2014 р. Україна планує завершити процедури входження до українсько-

польсько-литовської бригади для участі в миротворчих операціях. Також Президентом України затверджено Річну національну програму співробітництва України з НАТО на 2011 рік. Генеральний директор Міжнародного військового штабу в штаб-квартирі НАТО генерал-лейтенант Юрген Борнеман, який у травні ц. р. здійснив візит в Україну, привітав підписання цього документа і заявив, що НАТО «...тепер зосередить увагу на його імплементації».

Сьогодні, як і раніше, консультації та співробітництво між Україною й НАТО охоплюють широкий спектр питань. Цілком зрозуміло, що головні напрями співробітництва між нашою державою й Альянсом зосереджені у військовій та сфері військово-технічного співробітництва.

Аналіз історії двосторонніх українсько-натівських відносин та особливостей розвитку ситуації у сфері міжнародної безпеки свідчить, що й надалі найголовнішими напрямками практичного співробітництва нашої держави з Альянсом залишатимуться такі.

1. Участь України в місіях НАТО.

Україна – єдина країна-партнер, що бере участь у всіх основних поточних миротворчих місіях під проводом НАТО. Українські миротворці виконують завдання у складі Міжнародних сил безпеки в Косово, Тренувальній місії НАТО в Іраку, Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані. Наша держава є учасницею антитерористичної операції НАТО «Активні зусилля». Як уже згадувалося, Україна оголосила про свої плани стати першою з країн-партнерів, що братиме участь у Силах реагування НАТО.

Подальший розвиток такої важливої співпраці вимагає якіснішого оборонного планування, ліпшої взаємосумісності між Збройними силами України та країнами-членами Альянсу.

2. Співробітництво у військовій сфері та реформуванні сектору безпеки та оборони.

Україна бере участь у дво- та багатосторонніх навчаннях із країнами-членами НАТО. Натівські фахівці спільно з українськими колегами здійснюють заходи щодо оборонного планування та досягнення взаємосумісності ЗСУ зі збройними силами країн-членів НАТО. Перспективною залишається реалізація спільного українсько-російського контракту з НАТО щодо перевезення вантажів у межах програми *SALIS*.

Максимально має бути використано потенціал Спільних робочих груп Україна – НАТО високого рівня (СРГ ВР) з питань воєнної реформи та оборонно-технічного співробітництва. *До речі, на останньому у засіданні СРГ ВР з питань воєнної реформи, що відбулося 24 травня*

2011 р., представників Альянсу було поінформовано про стан розроблення нової редакції Стратегії національної безпеки України, попередні результати Стратегічного оборонного огляду та напрями подальшого реформування оборонної сфери.

У центрі уваги залишатиметься також програма Трастового фонду НАТО/ПЗМ з утилізації надлишкових запасів боєприпасів, легких озброєнь і стрілецької зброї та переносних зенітно-ракетних комплексів в Україні, а також програми НАТО щодо соціальної адаптації військовослужбовців, звільнених у запас, зокрема внаслідок реформування ЗСУ.

Активізуватиметься співробітництво щодо обміну даними про повітряну обстановку між відповідними командними пунктами ВПС України та суміжних країн-членів НАТО.

3. Співробітництво у військово-технічній галузі.

Найрезонанснішим напрямом цього співробітництва може бути отримання Україною шансу на технічну участь у проекті реалізації європейської системи протиракетної оборони за тристоронньою схемою (США–НАТО–Росія), якщо, звичайно, буде досягнуто політичної згоди всіх зацікавлених сторін. Зокрема при формуванні ЄвроПРО Україна може запропонувати своїм натівським партнерам співпрацю у створенні радіолокаційних засобів, протиракет, математичних моделей оцінки стану ПРО.

Щодо цієї теми, вже згадуваний Генеральний директор Міжнародного військового штабу в штаб-квартирі НАТО Ю. Борнеман зазначив: «...Ми розглядаємо можливості для консультацій, координації та співробітництва, що базуються на взаємних інтересах. Ми знаємо і вітаємо те, що Україна приділяє значну увагу цій темі, і вже почали перші дискусії з нашими українськими друзями, аби забезпечити транспарентність такого співробітництва (щодо ПРО)».

Достатньо сенсаційною є інформація про те, що натівські комплектуючі мають скласти істотну частку (близько 38 %) у пріоритетному для Збройних сил України проекті корабля класу «корвет», церемонія закладання якого відбулася в Миколаєві у травні ц. р. Слід зазначити, що Дослідно-проектний центр кораблебудування, який виграв конкурс на будівництво цих кораблів для ВМС України, уважно вивчив можливості придбання необхідних комплектуючих у російських і натівських постачальників. Вибір було зроблено на користь останніх за критеріями: якість, надійність, ціна.

Не можу не згадати минулорічну пропозицію Американського аерокосмічного концерну «US Aerospace Inc.» щодо стратегічної співпраці з компанією «Антонов» стосовно поставок ВПС США пові-

тряних заправників. І хоча пропозиція не була реалізована з певних технічних причин (не з провини України), цей факт доводить, що потенціал українського ОПК є затребуваним навіть у високорозвинених країнах світу.

І хоча інші напрями не є предметом сьогоднішнього обговорення, не можемо хоча б не назвати їх.

4. Співробітництво в подоланні загроз невоєнного характеру (діяльність Робочої підгрупи Україна – НАТО з питань кібернетичного захисту, співпраця у сферах боротьби з відмиванням «брудних» грошей, контрабандою наркотиків, зброї та незаконним переміщенням людей).

5. Співробітництво у сферах науки та захисту довкілля (участь України в програмі НАТО «Наука заради миру та безпеки», реалізація проекту «Очищення авіабази в м. Прилуки»; освоєння гранту НАТО для Української науково-освітньої телекомунікаційної мережі «УРАН», «Моніторинг та передбачення ризиків паводків річки Прип'ять» тощо).

Незважаючи на доволі активне співробітництво України з Північноатлантичним альянсом, на сьогодні існує *низка об'єктивних чинників, що стримують цей процес*. Найвагомішими з них є такі.

1. Проведення в Україні адміністративної реформи.

Різде зменшення співробітників Кабінету Міністрів України та скорочення кількості центральних органів виконавчої влади створює певні організаційні перешкоди в реалізації заходів у межах співробітництва з Альянсом. Це, зокрема, стало головною причиною затримки до лютого ц. р. ухвалення Кабінетом Міністрів Річної національної програми співробітництва Україна – НАТО на 2011 рік.

І якщо в оборонному відомстві досі не проводилися суттєві реформи центрального апарату (хоча вже оголошено про його скорочення на 30 %), то сфера ОПК і ВТС зазнала суттєвих перетворень, які ще до кінця не завершилися (створення Укроборонпрому, зміна завдань і функцій Укрспецекспорту).

2. Низька ефективність координації діяльності українських міністерств щодо співробітництва з НАТО.

Указаний чинник традиційно здійснював негативний вплив на реалізацію планів співробітництва України з Альянсом. Цій тенденції мав покласти край Указ Президента України «Про забезпечення продовження конструктивного партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору», спрямований на створення системи координації співробітництва України з НАТО. Однак, за оцінками експертів, реалізувати таку мету повною мірою досі не вдається.

3. Розбудова Україною співробітництва з альтернативними військово-політичними союзами за рахунок розвитку відносин із НАТО.

Останнім часом ми були свідками закликів окремих українських політиків щодо необхідності суттєвого посилення співробітництва України з ОДКБ. Зокрема висловлювалися припущення, що Україні слід увійти в єдину систему протиповітряної оборони цього союзу. На думку ж директора Інституту ОДКБ в Україні Олега Бондаренка, Україна, посилюючи співробітництво з НАТО на тлі заяв про нейтралітет, «демонструє дисбаланс у міжнародних військових відносинах».

У відповідь на такі заяви більшість українських експертів вважає, що *Києву немає необхідності вирівнювати «дисбаланс сил» за рахунок посилення військової співпраці на пострадянському просторі*. Вони погоджуються з доцільністю співробітництва з ОДКБ в обсягах, справді вигідних для України, однак це не має завдавати шкоди розвитку відносин із НАТО.

У цьому контексті необхідно зважати на суттєві відмінності між натівськими та російськими військовими технологіями й урахувати, що вибір для співробітництва НАТО як пріоритетного партнера, а також поступовий перехід вітчизняних Збройних сил на стандарти Альянсу – це зразок, на який орієнтується не лише Україна, а й РФ. Одним із прикладів є скорочення останньою участі у спільних з ВМСУ навчаннях «Фарватер миру – 2011» через відбуття кораблів ЧФ на маневри з НАТО «Боулд монарх».

Отже, існує потреба проведення глибокої роз'яснювальної роботи щодо корисності та доцільності активізації співробітництва України з НАТО, у тому числі у спосіб організації конференцій, «круглих столів», публічних виступів урядовців, впливових політиків та експертів тощо.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА НАТО В УМОВАХ ЗМІНИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ УКРАЇНИ

ГОЛОПАТЮК Леонід Станіславович,

т. в. о. начальника Головного

управління військового співробітництва та миротворчих операцій Генерального штабу Збройних сил України

Шановні пані та панове!

Передусім хочу подякувати директору Національного інституту стратегічних досліджень пану Єрмолаєву Андрію Васильовичу за запрошення взяти участь у роботі цього «круглого столу», а також за-

значити, що наша участь у таких заходах уже стала доброю традицією та є яскравим прикладом продуктивного цивільно-військового співробітництва.

Сьогодні мені запропоновано ознайомити вас із основними напрямками військового співробітництва між Україною та НАТО в умовах зміни зовнішньополітичних пріоритетів України.

Уже понад рік наша держава реалізує новий зовнішньополітичний курс, в основу якого покладено концепцію національного прагматизму.

Її базовими елементами є політика позаблоковості та ідеологічно-нейтральна політика партнерства. Головною метою є розвиток взаємовигідних партнерських відносин, зменшення напруги та конфліктності довкола найгостріших політико-безпекових питань та зрештою створення передумов розбудови ефективної моделі національної безпеки та оборони.

Розглядаючи політику позаблоковості як один із інструментів забезпечення національної безпеки, очевидним є те, що вона передбачає створення умов для безперешкодного безпекового співробітництва України з усіма провідними світовими потугами й геополітичними гравцями, формування зони стабільності та безпеки довкола наших кордонів, а також підтримання добросусідських відносин.

В умовах зміни зовнішньополітичних пріоритетів ми продовжуємо виконувати взяті міжнародні зобов'язання та розвивати конструктивне партнерство з Організацією Північноатлантичного договору з усіх питань, що становлять обопільний інтерес. Найліпшим доказом тому є наша практична діяльність.

Ми розглядаємо співпрацю з НАТО у військовій сфері як можливість здійснювати реформування та розвиток Збройних сил країни відповідно до найкращих світових стандартів.

Мені приємно зазначити, що на регулярній основі *підтримується воєнно-політичний діалог між військовим керівництвом України й Альянсу*. Збереження наявного формату проведення Військового комітету НАТО з Україною за участю начальників генеральних штабів не лише відповідає стратегічному рівню нашого партнерства, а й створює умови для просування вперед наших військових проєктів.

Участь делегації Збройних сил нашої країни в засіданні Військового комітету НАТО з Україною дозволила ознайомити військове керівництво Альянсу та начальників генеральних штабів країн-членів НАТО з новим комплексом стратегічних документів у сфері національної безпеки та оборони України, а також обговорити окремі військові аспекти особливого партнерства України з НАТО після Лісабонського саміту.

Основні напрями нашої співпраці у військовій сфері чітко визначені та затверджені у Робочому плані Військового комітету України – НАТО. Вони залишаються незмінними: оборонне планування, розвиток оперативних спроможностей та участь в операціях з врегулювання криз.

Пропоную розглянути реалізацію зазначених напрямів нашої співпраці детальніше.

1. Оборонне планування.

Для реалізації нового зовнішньополітичного курсу з урахуванням тенденцій і динаміки розвитку сучасного безпекового середовища в Україні запроваджується *новий комплекс стратегічних документів* у сфері національної безпеки й оборони держави:

- Стратегія національної безпеки України.
- Воєнна доктрина України.
- Стратегічний оборонний бюлетень України.
- Концепція подальшого реформування та розвитку Збройних сил України на період до 2016 р.
- Державна комплексна програма реформування і розвитку Збройних сил України на 2012–2016 рр.

З метою приведення Сектору безпеки та оборони до сучасних реалій безпекового середовища в Україні проведено *другий Оборонний огляд* і відпрацьовано *Стратегічний оборонний бюлетень*. На підставі результатів Оборонного огляду розроблено проект Концепції подальшого реформування та розвитку Збройних сил України на період до 2016 р.

Слід зазначити, що у відпрацьованні концептуальних і програмних документів щодо подальшого розвитку Збройних сил України використовуються методології держав-членів НАТО.

Насамперед це стосується методу, орієнтованого на спроможності. Його запровадження у систему оборонного планування дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів для досягнення необхідних військових спроможностей.

Варто додати, що для забезпечення підтримки Альянсом процесів реформування оборонної сфери нашої держави (передусім Збройних сил України) під егідою Політико-військового керівного комітету НАТО (ПВКК) започатковано ще у 2002 р. *Спільну робочу групу Україна – НАТО з питань воєнної реформи* (СРГ ВР) залишається ключовим постійно діючим механізмом консультацій між Україною та НАТО у форматі «28+1».

Ми щиро вдячні Альянсу та його країнам-членам за допомогу, що надається в контексті реформування та розвитку Збройних сил України.

2. Розвиток оперативних можливостей.

Реалізація військового співробітництва з Альянсом дозволяє на-
рошувати оперативні спроможності Збройних сил України.

Необхідно зазначити, що вже в умовах нових політичних реалій на державному рівні було прийнято рішення про залучення сил і засобів Збройних сил України до багатонаціональних військових формувань високої готовності. Так, Указом Президента України від 21.04.2011 р. № 492/2011 було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21.04.2011 р. «Про участь Збройних Сил України у багатонаціональних військових формуваннях високої готовності».

У цьому контексті передбачається залучення визначеного комплекту сил і засобів Збройних сил України до багатонаціональних військових формувань високої готовності (комплекту військ (сил) у межах Системи резервних угод ООН, Сил реагування НАТО, бойових тактичних груп Євросоюзу тощо).

Практичними прикладами такої діяльності є:

- *участь у Силах реагування НАТО.*

Маючи досвід підготовки та участі у Силах реагування НАТО, ми дивимося на перспективу 17-ї та 18-ї ротаций Сил реагування НАТО в межах Річної національної програми співробітництва Україна – НАТО на 2011 рік.

До складу 17-ї ротачії СРН (липень-грудень 2011 р.) буде залучено військово-транспортний літак Іл-76 МД, до складу 18-ї (січень-грудень 2012 р.) – трьох українських штабних офіцерів РХБ захисту;

- *залучення сил і засобів Збройних сил України до бойових тактичних груп Європейського Союзу.*

У другій половині 2011 р. на чергуванні у складі БТГ ЄС «*HELBROC*» (Греція, Болгарія, Румунія, Кіпр) перебуватимуть визначені сили та засоби Збройних сил України: рота морської піхоти (до 100 осіб), транспортний літак Іл-76 МД з екіпажем, група штабних офіцерів Збройних сил України (до 10 осіб);

- *створення спільної литовсько-польсько-української бригади (Лит-ПолУкрбриг).*

Протягом 2011-2012 рр. передбачено опрацювання відповідних нормативно-правових документів між урядами України, Литовської Республіки та Республіки Польща, створення штабу бригади та досягнення початкових оперативних спроможностей. У 2014 р. бригада має бути готовою до участі в операціях і місіях.

Важливим проектом Альянсу для нас залишається участь у Концепції оперативних можливостей, завдяки чому підрозділи Збройних

сил України мають можливість здійснювати заходи бойової підготовки за стандартами НАТО.

Наразі після проведеної підготовки та відповідної оцінки, даної фахівцями Альянсу щодо готовності до виконання завдань за призначенням спільно з підрозділами збройних сил країн-членів НАТО, *три* українські підрозділи визначено готовими до залучення до відповідних модулів Сил реагування НАТО, а саме інженерно-саперна рота, рота РХБ захисту та транспортний літак Іл-76 МД.

Цього року планується продовжити подібну практику оцінок НАТО й довести загальну кількість підготовлених підрозділів до *шести*.

Під час операції «Північний сокіл – 2011» (26.03–21.04) успішно здійснено оцінку НАТО II рівня (18.04–20.04) літака Повітряних сил ЗС України Іл-76 МД. Заплановано проведення оцінки НАТО II рівня інженерно-саперної роти й роти РХБ захисту. Самооцінки II рівня пройдуть рота морської піхоти, корвет «Тернопіль» і санітарний літак Ан-26 «Віта», самооцінку I рівня – посилена аеромобільна рота.

Важливим етапом підготовки сил і засобів Збройних сил України до виконання завдань за призначенням у багатонаціональному середовищі є *участь представників і підрозділів Збройних сил України у багатонаціональних військових навчаннях*.

У 2011 р. передбачено участь представників і підрозділів Збройних сил України у 28 багатонаціональних військових навчаннях (21 навчання за участю підрозділів Збройних сил України, 7 командно-штабних навчань, серед яких сертифікаційне навчання бойової тактичної групи ЄС «*HELBROC*»).

Президентом України було підписано Указ «Про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2011 р. для участі у багатонаціональних військових навчаннях» від 22.04.2011 р. № 495/2011.

3. Участь в операціях з урегулювання кризових ситуацій.

Виконуючи міжнародні зобов'язання, ми *продовжуємо брати участь* у міжнародних миротворчих операціях та операціях з урегулювання криз.

Збройні сили беруть участь в 4-х із 6-ти операцій з урегулювання криз під проводом НАТО, а саме:

- у складі Міжнародних сил безпеки в Косово (134 особи), у Міжнародних силах сприяння безпеці в Афганістані (20 осіб), Тренувальної місії НАТО в Іраку (7 осіб);
- в антитерористичній операції у Середземному морі «Активні зусилля» на постійній основі (первинний контактний пункт Військово-Морських сил ЗС України).

Тобто Україна була й залишається контрибутором миру та стабільності. Свідченням тому є наші практичні кроки, здійснені за останні місяці цього року:

- прийняття рішення щодо *українського внеску в Тренувальну місію НАТО в Афганістані* у спосіб направлення фахівців до складу литовської Групи радників армійської авіації Афганської Національної Армії, підписання щодо цього необхідних міжнародних документів (14.04.2011 р. у Києві було підписано Технічну угоду між Міністерством оборони України та Міністерством охорони краю Литовської Республіки щодо направлення миротворчого персоналу України (двох фахівців армійської авіації) для виконання завдань у складі литовського контингенту, що діє в межах Міжнародних сил сприяння безпеці в Ісламській Республіці Афганістан.

- *спільні з Альянсом дії щодо евакуації громадян з Лівії* із залученням літака Повітряних сил ЗС України та корабля Військово-Морських сил ЗС України (у період 24.02.2011-11.04.2011 р. з території Лівії до України евакуйовано 644 особи, 370 з них – громадяни України: літаками ЗС України – 323 особи (222 громадянина України), літаками «МАУ» – 128 осіб (63 громадянина України); ВДК «Костянтин Ольшанський» – 193 особи (85 громадян України);

- *підготовка й оснащення* (за допомогою американських колег) українських підрозділів для спільних дій щодо стабілізації ситуації в Косово та Афганістані (у період 22.04.2011–30.04.2011 р.) отримано спеціальне інженерне обладнання на суму близько 500 тис. дол. США, а саме: інженерний робот – 2 од., важкий захисний костюм – 1 од., комплект інструментів для дистанційного відкриття дверей – 2 од., міношукач «Валлон» – 1 од., 2 броньовані автомобілі «Хаммер» із системою дистанційного підриву вибухових пристроїв «Симфонія».

Кілька слів треба сказати про таку складову нашого партнерства як *реалізація спільних оборонних проектів*. Ми розглядаємо участь у них як один з дієвих механізмів щодо поліпшення нашої обороноздатності та розвитку військової інфраструктури.

Одним із таких проектів є *Програма НАТО з обміну даними про повітряну обстановку*. Цей проект уже реалізовано на нашому західному напрямку. У квітні цього року ми підписали відповідну Технічну угоду з Туреччиною та Стратегічним командуванням НАТО з операцій, що дозволило розпочати його запровадження на південному напрямку нашої країни.

Його реалізація не тільки зміцнить добросусідські відносини між Україною та Туреччиною, а й позитивно вплине на ситуацію із забезпеченням безпеки всього Чорноморського регіону.

Іншим прикладом є *розвиток військової інфраструктури Міжнародного центру миротворчості та безпеки Збройних сил України*. Це дозволяє проводити широкомасштабні багатонаціональні військові навчання, а також інші заходи з підготовки військ (сил) фахової спрямованості.

Безумовно, практичне виконання основних напрямів військового співробітництва України з Альянсом відповідає також і засадам зовнішньої політики України щодо реалізації військових завдань *європейської інтеграції*.

На шляху до інтеграції в Європейський безпековий простір ми, військові, використовуємо добре відомі та апробовані на практиці механізми, програми й концепції Альянсу. Це дозволяє Збройним силам України бути взаємосумісними та спроможними виконувати завдання за призначенням спільно з нашими європейськими партнерами. Прикладом є підготовка до чергування сил і засобів Збройних сил України у складі БТГ Європейського Союзу «*HELBROC*» (Греція, Болгарія, Румунія, Кіпр).

10 штабних офіцерів Збройних сил України успішно взяли участь у сертифікаційному навчанні зазначеної БТГ (09.05.2011 р.– 21.05.2011 р.) Усі вони проходили відповідну підготовку для роботи у багатонаціональних штабах за стандартами НАТО й мають досвід участі в заходах програми «Партнерство заради миру».

Під час інспекційної перевірки представниками БТГ ЄС визначена готовою до виконання завдань за призначенням у складі БТГ *рота морської піхоти*.

Зазначений підрозділ, до речі, задекларований до Спільного фонду оперативних можливостей НАТО, він проходив відповідну підготовку й оцінку в межах Концепції оперативних можливостей Альянсу.

Ми уважно спостерігаємо за розвитком відносин між НАТО та ЄС, уроками операцій під проводом цих організацій, особливо операцій НАТО в Афганістані та Лівії.

На мій погляд, є всі підстави стверджувати, що ми маємо потужний потенціал для розвитку нашого взаємовигідного партнерства, а також пошуку нових напрямів нашої співпраці.

На завершення хочу запевнити, що зміни, які відбулися в нашій державі, *не загальмували динаміки нашого співробітництва з Альянсом, а лише додали йому прагматизму та конструктивності*.

Упевнений, усі в цій залі переконані, що лише спільними зусиллями можливо гарантувати мир і спокій нашим народам, стабільність і процвітання нашим державам.

Ми налаштовані розвивати наші відносини з Альянсом і послідовно виконувати взяті міжнародні зобов'язання. Це ключ до вирішення спільних безпекових проблем сьогодні й у майбутньому.

ПОТЕНЦІАЛ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА НАТО

КЕЛДЕР Керсті,

*заступник керівника з питань
євроатлантичної інтеграції та реформування
сектору безпеки Офісу зв'язку НАТО в Україні*

Шановні пані та панове!

У своєму виступі говоритиму про таке:

- основні напрями військово-технічного співробітництва (ВТС) між Україною та НАТО;
- докладніше про зміст порядку денного роботи спільної робочої групи (СРГ) з ВТС за тривалий період часу;
- про можливості подальшого співробітництва – якомога більше.

Документ «Основні напрямки ВТС між НАТО та Україною», ухвалений у 2006 році визначив такі основні напрями співробітництва:

- можливість взаємодії ВПС України з державами-членами Альянсу з метою досягнення відповідних стандартів для підтримки проведення спільних місій, а також досягнення необхідного рівня сумісності у сфері протиповітряної оборони й управління повітряним простором, контролю, управління і зв'язку та інформаційної системи й стандартизації у найширшому сенсі;
- розвиток державної системи кодифікації, сумісної із системою кодифікації НАТО;
- дотримання критерію «термін експлуатації» щодо боєприпасів, які зберігаються на території України;
- знищення небезпечних, таких, що стали непридатними, надлишків боєприпасів, стрілецької зброї та легких озброєнь в Україні (мій колега з *NAMSA* зробить ґрунтовну доповідь з цієї теми);
- і останній напрям з переліку, але не останній за значенням, – підтримка обміну думками щодо адаптації оборонно-промислового комплексу України до ринкового середовища.

Звертаюся до згаданого документа, бо він дуже чітко та конкретно визначає взаємно узгоджені галузі співробітництва. І не має значення, який документ брати до уваги: український чи натівський, суть їх однакова, хоча пріоритети можуть і відрізнятися.

Співробітництво в цій галузі було й залишається дуже важливим для обох сторін. На сьогодні відбулося 13 засідань СРГ Україна – НАТО з ВТС у межах Ради Україна – НАТО, що стали одним із

практичних механізмів такої співпраці та створення рамок і форумів для обговорення результатів цього співробітництва, їх підвищення і пошуків можливих напрямів подальшої співпраці.

Після прийняття згаданого визначального документа досить багато змінилося на світовій військово-політичній арені: минулого року НАТО в Лісабоні прийняло нову стратегічну концепцію, Україна заявила про політику неприєднання, але що найважливіше, світ довкола нас постійно змінюється, і не завжди в позитивному напрямку: перед нами стоять нові глобальні виклики й нові загрози; події у Північній Африці принесли нестабільність до всієї Європи – зростання нелегальної міграції, тероризму, загроз у кіберпросторі – всі вони мають вплив на будь-який вид співпраці, вимагають внесення змін до визначення політики та до шляхів її реалізації відповідно до мінливих обставин.

Говорячи про перспективи подальшого співробітництва, необхідно розглянути в ретроспективі динаміку тем, що були в центрі уваги СРГ як однієї з основних організацій, які займаються розробленням та обговоренням керівних принципів співробітництва.

На засіданнях СРГ наріжним каменем залишаються такі теми, як захист від тероризму, стандартизація, знищення надлишків боєприпасів (Цільовий фонд, як ми його називаємо). Та якщо виникають нові пріоритетні завдання для НАТО й України, вони завжди вирішуються негайно.

Дозвольте коротко розглянути основні пріоритети й напрями співробітництва НАТО та України у сфері ВТС, проаналізувати, як вони реалізовувалися, і які є перспективи майбутньої співпраці.

Звичайно, суть співпраці є похідною від стратегії, домовленостей, досягнутих під час зустрічей на вищому рівні. Мета мого виступу – підбити підсумки реалізації основних ідей і пропозицій, вироблених на заходах СРГ, аби продемонструвати, як вони були визнані можливими областями подальшої співпраці.

Поза сумнівом, найважливішим пріоритетним напрямом співпраці протягом усіх років залишався *захист від тероризму*. Одним із найкращих прикладів у цьому контексті є участь України в операції «Активні зусилля». Водночас існує низка інших заходів, визначених у Річній національній програмі (РНП), що є основним рамковим документом щодо співробітництва України з НАТО, у тому числі й у сфері ОПК.

З 2011 р. елементом практичного співробітництва стала підтримка Євро-2012, що було зроблено на прохання української сторони. Згідно з цим рішенням наступного тижня (13–16 червня) до Києва відпра-

виться група *IS/IMS* для обговорення змісту відповідної співпраці з фахівцями Міністерства економіки, Міністерством оборони, Національного агентства з підготовки до Євро-2012 та реалізації інфраструктурних проєктів, МЗС, Служби безпеки, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства внутрішніх справ, Державної прикордонної служби, Антитерористичного центру СБУ.

Співробітництво між Україною та НАТО в галузі досліджень і технологічної співпраці стає ефективнішим, Україна пропонує значний внесок у розвиток радіолокаційної техніки, ергономічного чинника і терагерцових технологій. Під час однієї з останніх зустрічей було підкреслено значний потенціал українсько-натівського співробітництва у сфері НІОКР, що має стати предметом подальшого вивчення.

Стосовно програми обміну даними про повітряну обстановку, то сьогодні вже успішно працює перше «з'єднання» програми НАТО з обміну даними про повітряну обстановку з українською системою, друге «з'єднання», яке охоплює Чорноморський регіон, сприятиме подальшому зміцненню співпраці для взаємної вигоди.

Щодо вертолітної ініціативи, то на останньому засіданні СРГ було відзначено успіх співпраці з Україною у цій сфері, а також отримано високу оцінку можливостей, що надаються українською стороною, таких, як вертольоти, їх обслуговування та оновлення. На майбутнє було запропоновано активніше встановлювати контакти з іншими країнами для розвитку співпраці та орієнтації на інші національні ринки.

Щодо управління, контролю та зв'язку, то було зазначено, що майбутню роботу та співпрацю необхідно розвивати, виходячи із загальної мети РНП і відповідно до політичних цілей (цей принцип має застосовуватися щодо всіх напрямів співпраці). Не потрібно створювати жодних нових форматів або структур, було запропоновано якнайліпше використовувати уже наявні – РНП, український Робочий план, СРГ з питань військової роботи та СРГ із ВТС. Хоча РНП забезпечує політичні рамки і СРГ із ВТС має залишатися головним форумом для обговорення співпраці між НАТО й Україною у форматі СЗ⁵, цілі даного конкретного співробітництва мають бути визначені Військовим комітетом та Робочим планом України.

Було вирішено продовжити пошук, у межах наявних механізмів, кращих умов для подальшої співпраці та поліпшення взаємодії між

⁵Консультації, командування та управління знані в НАТО під спільною назвою СЗ. Організація НАТО з питань консультацій, командування та управління (НСЗО) відповідає за забезпечення в НАТО економічно доцільної, сумісної та гарантованої змоги організувати політичні консультації на високому рівні, а також командування та управління збройними силами.

НАТО й Україною. На наступному засіданні робочої групи 14 червня цього року. НАТО має представити оцінку поточної ситуації, а група має обговорити подальші дії.

Після аналізу доповідей за підсумками зустрічей СРГ із ВТС, спостерігаючи динаміку дискусій і теми, що були в центрі уваги на зустрічах, я зробила висновок, що найважливішими темами у майбутньому можуть бути такі: управління, контроль і зв'язок, захист від тероризму, обмін даними про повітряну обстановку і Цільовий фонд.

Під час обговорень на засіданнях неодноразово підкреслювалася необхідність ефективнішого використання наявних механізмів співробітництва: *по-перше*, як було зазначено також на засіданні Комісії НАТО – Україна на рівні міністрів закордонних справ у Берліні, РНП в якості основного рамкового документа відносин Україна – НАТО зберігає свою центральну роль у співпраці між двома сторонами, розроблені керівних принципів для практичного співробітництва та планів його реалізації; *по-друге*, визначальними є Військовий комітет та український Робочий план, а потім СРГ з військової реформи та СРГ із ВТС. Особисто я, працюючи переважно над питаннями, пов'язаними з РНП, наполегливо рекомендую ефективно використовувати цей документ, а також план його реалізації як механізм гармонізації зусиль і підвищення ефективності. Це підтримуватиме та зміцнюватиме підвалини співробітництва між НАТО та Україною у сфері ВТС.

**ПРОЕКТ ТРАСТОВОГО ФОНДУ ПРОГРАМИ НАТО
«ПАРТНЕРСТВО ЗАРАДИ МИРУ»
В УКРАЇНІ (ЗІ ЗНИЩЕННЯ ЗВИЧАЙНИХ БОЄПРИПАСІВ,
СТРІЛЕЦЬКОЇ ЗБРОЇ ТА ЛЕГКИХ ОЗБРОЄНЬ).
ПОТЕНЦІЙНІ НАПРЯМИ СПІВРОБІТНИЦТВА**

ЛИТВИНЧУК Василь Ігорович,
*керівник проекту Агентства НАТО з технічного
обслуговування та постачання (NAMSA) в Україні*

Моя презентація містить коротку довідкову інформацію про NAMSA, інформацію про демілітаризаційний проект Трастового фонду НАТО/ПЗМ в Україні, здобуті досягнення під час першої фази проекту, пропозиції до другої його фази, а також інформацію про інші напрями потенційної співпраці з NAMSA.

Системою логістичного забезпечення НАТО займається Агенція з технічного обслуговування та постачання (NAMSA), що підпорядко-

ується Раді директорів Організації з технічного обслуговування та постачання (*NATO Maintenance and Supply Organization – NAMSO*). Організація була заснована Північноатлантичною Радою у 1958 р.

NAMSA є некомерційною організацією. Вона утримується за рахунок внесків країн-учасників і відповідає за логістичну підтримку країн-членів НАТО, а також за організацію технічного обслуговування та ремонту різних систем озброєнь країн-членів НАТО.

Основне завдання *NAMSA* – сприяння країнам НАТО в:

- забезпеченні закупівель і постачання запасних частин і зброї;
- організації технічного обслуговування та ремонту систем озброєнь і наданні інших послуг.

Однією з важливих сфер діяльності *NAMSA* є діяльність у рамках Трастового фонду НАТО/ПЗМ.

Алгоритм розроблення та імплементації проектів Трастового фонду такий:

- країна, що потребує допомоги, надсилає запит про неї;
- після неофіційних консультацій проблема вивчається, як правило, Агенцією з технічного обслуговування та постачання (*NAMSA*);
- на виконання запиту провідної держави *NAMSA* розробляє та виконує проект.

Одним із важливих завдань *NAMSA* є надання допомоги країнам, що потребують підтримки при вирішенні складних проблем.

У рамках «Партнерства заради миру» протягом останніх років *NAMSA* підготувала й реалізувала близько 19 проектів у 12 країнах (11 проектів завершені, 8 – тривають).

Примітка. Загальний внесок Трастового фонду в усі завершені проекти становить близько 60 млн євро.

Серед зазначених вище два проекти виконуються в Україні. Тому що після виведення колишніх радянських військ із країн Варшавського договору (Східної Європи) значна кількість боєприпасів була залишена на зберігання в Україні.

Примітка. В Україні зберігається велика кількість боєприпасів із вичерпаним терміном зберігання, непридатних і небезпечних для подальшого зберігання, більша частина із зазначених боєприпасів знаходиться на відкритих майданчиках. Це створює значну загрозу місцевому населенню та життєво важливим об'єктам інфраструктури (про це свідчать сумнозвісні вибухи на складах і арсеналах в Україні за останні десять років). Наявність великої кількості легкої стрілецької зброї, надлишкових боєприпасів і ПЗРК становить потенційну загрозу її розповсюдження у світі.

З моменту здобуття незалежності Україна намагалася вирішити проблему знищення надлишкових озброєнь та боєприпасів, проте було недостатньо ресурсів для їх утилізації.

Співробітництво Трастового фонду з Україною почалося у 2003 р. Початкова пропозиція щодо Проекту включала знищення 1,5 млн легкої стрілецької зброї, 133 тис. т боєприпасів та 1 тис. переносних зенітно-ракетних комплексів.

У часовому вимірі ця пропозиція була розділена на 4 етапи по 3 роки кожний. Метою всього проекту є знищення зазначених надлишкових боєприпасів та озброєнь і нарощування спроможностей українських підприємств у галузі утилізації зброї та боєприпасів.

Проект Трастового фонду в Україні є найбільшим і технічно найскладнішим проектом фонду зі знищення звичайних боєприпасів, стрілецької зброї та легких озброєнь у світі.

Під час першої фази проекту планувалося знищити 1 тис. ПЗРК, 15 тис. т звичайних боєприпасів та 400 тис. од. легкої стрілецької зброї.

Перший етап розпочався у січні 2006 р. Провідною державою проекту стали Сполучені Штати Америки. Крім США та Європейського Союзу, ще 17 країн надали фінансову підтримку цьому проекту.

Політична нестабільність в Україні у період між 2007 і 2010 рр. безпосередньо вплинула на виконання проекту, а саме: тривалість проекту збільшилася з 3 до 5 років, бюджет збільшився з 8,3 млн євро до 10,8 млн євро.

Усього під час першого етапу проекту:

- введено в експлуатацію підприємство зі знищення легкої стрілецької зброї в м. Кам'янцеві-Подільському;
- виготовлено та встановлено на Донецькому казенному заводі хімічних продуктів обладнання (інсинератор) зі спалювання боєприпасів малого калібру;
- знищено 1 тис. переносних зенітно-ракетних комплексів (внесок Трастового фонду – 41 тис. євро);
- утилізовано 15 тис. т звичайних боєприпасів (внесок Трастового фонду – 3 млн 924 тис. 796 євро);
- знищено 400 тис. од. легкої стрілецької зброї (внесок Трастового фонду – 1 млн 890 тис. 105 євро).

Основними підсумками першого етапу проекту є:

- зниження загрози техногенних катастроф;
- створення нових робочих місць;
- запровадження в Україні сучасних технологій під час виконання робіт з утилізації.

Першу фазу проекту було завершено 30 квітня 2011 р. Вона була успішною з технічної та політичної точок зору.

Підготовка до другого етапу проекту почалася у вересні 2010 р. з метою виключення розриву в часі між першим і другим етапами проекту та уникнення втрат кваліфікованого персоналу в Україні й довіри вкладників Трастового фонду.

Згідно з планом друга фаза проекту триватиме 3 роки й 6 місяців, внесок Трастового фонду становитиме близько 25 млн євро.

Під час другої фази проекту планується знищити:

- 366 тис. од. легкої стрілецької зброї;
- 76 тис. т звичайних боєприпасів;
- 3 млн од. протипіхотних мін ПФМ-1.

Незважаючи на пропозиції *NAMSA* щодо інвестицій у розмірі 25 млн. євро на знищення надлишкових боєприпасів, стрілецької зброї та протипіхотних мін під час другого етапу проекту, станом на початок червня 2011 р. *NAMSA* офіційно не отримало відповіді від України щодо продовження проекту, хоча, за непідтвердженою інформацією, Урядом України було прийняте позитивне рішення з цього питання.

Проект Трастового фонду зі знищення надлишкових озброєнь і боєприпасів є необхідним для України.

Наприклад, кілька днів тому телеканал «Інтер» показав сюжет про один із найбільших арсеналів з боєприпасами в Україні – Цвітоха, що знаходиться на відстані менше 30 км від Хмельницької АЕС (як це видно на слайді). Зазначений арсенал підлягає закриттю і є потенційно небезпечним об'єктом, проте Міністерство оборони, за словами журналістів, не може знайти близько 30 млн грн для вивезення (знищення) боєприпасів із цього арсеналу.

80 % коштів, що планується інвестувати в другий етап проекту, будуть спрямовані на знищення саме боєприпасів. Йдеться про 20 млн євро або 230 млн грн. Саме ці кошти можна використати з метою знищення надлишкових боєприпасів на потенційно небезпечних базах зберігання.

Я розповів про проект Трастового фонду в Україні. Проте є ще багато інших можливих напрямків співпраці між *NAMSA* й Україною. Перше здійснює весь спектр послуг – від закупівлі систем озброєння до їх утилізації. Усі ці послуги *NAMSA* надає країнам НАТО, співпрацюючи також із країнами-учасницями програми «Партнерство заради миру» з таких питань:

- системи кодифікації;
- знищення протипіхотних мін;
- програми стажування в *NAMSA*.

Існує також можливість співпраці між *NAMSA* й Україною в галузі морського партнерства. Його основна місія полягає в забезпеченні послуг для кораблів країн НАТО та ПЗМ в іноземних портах, а саме: дозаправка паливом, забезпечення буксирами, надання штурманських послуг, видалення сміття та стічних вод, забезпечення питною водою та їжею тощо.

NAMSA відкрита для співпраці з країнами-партнерами. Існують різні можливі напрями співробітництва.

На завершення презентації хочу підкреслити, що:

- перший етап проекту *NAMSA* в Україні є частиною найбільшого у світі проекту з утилізації боєприпасів; він був успішно завершений у квітні цього року;
- наша країна отримала досвід і продемонструвала вміння вирішувати технічно складні питання;
- на жаль, у нас є проблеми з переходом від першої до другої фази проекту: попри те, що пропозиції від *NAMSA* були надані ще у вересні 2010 року, станом на початок червня 2011 року *NAMSA* не отримала офіційної позитивної відповіді від України;
- слід зауважити, що Україна може отримувати вигоду від співробітництва з *NAMSA* і в інших галузях.

ПОГЛИБЛЕННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА З КРАЇНАМИ НАТО В ОБОРОННІЙ СФЕРІ ЯК ЧИННИК ЯКІСНИХ ЗМІН У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ТА РОЗВИТКУ ОБОРОННОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ДЕРЖАВИ

БАДРАК Валентин Володимирович,
*директор Центру досліджень армії,
конверсії та роззброєння*

Розпочну з тези, що на задньому плані треба залишити політику, зосередившись на різних аспектах і площинах співробітництва України та НАТО.

Згідно з темою виступу маю висвітлити питання співробітництва з країнами НАТО в оборонній сфері як чинника якісних змін у Збройних силах України та розвитку оборонної промисловості держави. Навмисне зосереджуся на військово-промисловій сфері і поясню, чому. Те, про що розповідав пан Л. Голопатюк, мене дуже вразило: висновок, якому я повністю довіряю – це те, що співробітництво України з НАТО у військовій сфері вище за те, яке було 20 років назад. І це мене насправді насторожує. Це і багато аспектів, пов'язаних з інтен-

сивністю військових навчань, інших проектів може призвести до певного викривлення дійсності. Ми будемо вважати, що рівень нашого співробітництва із західними країнами начебто зростає. А насправді ситуація виглядає не зовсім так. Тому я вдячний організаторам «круглого столу» за те, що вони залучили до заходу й неурядові структури, представником однієї з яких є я, адже це дозволить представити дещо інший погляд на підняте питання, деякі моменти якого, можливо, й неприємно буде почути.

Зокрема військові навчання, створення спільних оборонних структур, частин, батальйонів – усе це не завжди відбувається успішно. Хочу нагадати, як деякий час назад створювався спільний батальйон «Тиса» (українсько-угорсько-словацько-румунський). Де він зараз, що він зробив за час свого існування? Проблема в тому, що такі проекти дуже швидко розгортаються і так само швидко згортаються. І це може мати негативний вплив на нашу свідомість, не тільки фахівців, а й пересічних українців, які підтримують співробітництво України з НАТО. Хочу сказати, що історій успіху цього співробітництва у нас не так уже й багато. Хотів би зосередитися саме на оборонно-промисловій сфері, тому що вона передбачає довгострокову співпрацю. Тобто такі проекти неможливо швидко розгорнути та швидко згорнути.

Прикладом є проект «Корвет». Добре те, що команда, яка його реалізувала, добре попрацювала, провела понад 200 переговорів із західними партнерами. У результаті досягнуто 38-відсоткового рівня поставок комплектуючих із країн НАТО. Це вже неможливо згорнути так швидко. І цей проект є свідченням наявності політичної волі та реального співробітництва у військово-технічній сфері з країнами Заходу.

Стосовно військових проектів, хотів би виділити проект Яворівського центру, який міг би бути дуже цікавим. Це – довгострокове вкладення в інфраструктуру, і тут також має бути правонаступництво. Дійсно, виходячи з особливостей та унікальності цього центру, співпраця з НАТО щодо нього була б дуже цікавою для західних країн, для України та для інших партнерів, які могли б долучитися до цього.

Однак повернімося до військово-технічного співробітництва. Хотів би змалювати певну перспективу. В українських менеджерів нагромадився головним чином негативний досвід такої співпраці з НАТО. Нагадаю деякі основні його етапи. Почалося все десь у 1998 р., коли з'явився українсько-французький проект модернізації танка Т-72. Він зазнав провалу. Далі, 1999 р. (тоді фактично було прийнято рішення, оголошене роком пізніше) – відмова західних країн від співпраці щодо Ан-70 як базового літака для військово-транспортної авіації. 2000 р. –

начебто величезний прорив: підписання з Грецією контракту на поставку «Зубрів» – української техніки для країн НАТО. Знову ж таки: проект, м'яко кажучи, увійшов у штопор. 2010 р. – проект модернізації гелікоптера Мі-24 із французькою компанією «Сажем» увійшов у такий самий штопор, і незрозуміло сьогодні, як саме модернізуватиметься цей гелікоптер. Єдиний приклад позитивного досвіду ВТС України з НАТО – це відкритий з великим розголосом місяць тому проект «Корвет», який уже згадувався. Щиро сподіваюся, що він буде доведений до логічного завершення, буде налагоджена робота із західними компаніями, і все тут буде добре.

Однак не тільки Україна є непослідовним партнером, хоча часто справедливо нас у цьому звинувачують, тому водночас хочу дорікнути й західним партнерам щодо наявності певних подвійних стандартів.

Наведу приклад. Німеччина. Спочатку наші замовники розглядали можливість встановлення на корветі шведсько-німецьких ракет, однак німецька сторона відмовила у постачанні цього озброєння, оскільки вирішила, що передавати Україні технології виготовлення головок самонаведення небезпечно. Тобто Німеччина вважала Україну у цьому контексті ненадійним партнером.

А з іншого боку, коли розглядався проект створення гідролокаційних приладів (а технології у цій сфері в Україні збереглися дуже серйозні ще з радянських часів), то німецька компанія із задоволенням погодилася взяти участь у його реалізації (однак цей проект не був реалізований з певних причин).

Зазначу, що заходи довіри, які мали б активно розвиватися, сьогодні знаходяться у певному «замороженому» стані. У 2008-2009 рр. співробітництво оборонних компаній Заходу з українськими партнерами активно розвивалося. У цей час вони перейшли від простих презентацій про можливості компаній до конкретних переговорів. А у 2010-2011 рр. я не можу згадати жодної зустрічі, жодного контакту між західними оборонними компаніями та підприємствами українського ОПК.

Хоча певні можливості для цього існують. Зокрема це стосується засобів захисту бронетехніки, що нині постачаються на Захід з України. Сьогодні також постачаються високоточні засоби ураження до однієї з країн НАТО. Постачаються засоби захисту гелікоптерів від ракет, що наводяться на інфрачервоне випромінювання. Тобто співробітництво у цій сфері існує. Однак інформаційних заходів щодо популяризації такої діяльності чомусь немає. До речі, хочу висловити вдячність попередньому доповідачу пану О. Александрову, який зазначив, що необхідно збільшити кількість таких заходів, проводи-

ти конференції, «круглі столи», зустрічі не тільки на рівні політично-експертному, а й на рівні тих осіб, які є безпосередніми виконавцями проектів, конкретних промисловців.

Отже, підсумовуючи, зазначу, що сьогодні обидві сторони – і західна, зокрема НАТО, і українська відверто гальмують розвиток ВТС. Я не перелічуватиму всі напрями, за якими можуть бути реалізовані дуже цікаві проекти, деякі з них, до речі, вже називалися: і обслуговування гелікоптерів, і утилізація (дуже важливий напрям, оскільки в Україні є багато боєприпасів, щодо яких не існує технологій утилізації, тобто вони є особливо небезпечними), варто виділити також космічну та авіаційну галузі.

Проект залучення України до системи протиракетної оборони теоретично також дуже цікавий. Але хочу відверто сказати, що сьогодні експертне середовище не вірить у те, що Україну залучать до цього проекту. Не могу назвати таких людей, які могли б сказати, що вони на це сподіваються. Однак такі можливості насправді існують. Коли були консультації між США й Україною з цього питання, то американські представники відверто заявили, що вони дуже зацікавлені в тому, аби українські підприємства створювали ракети-мішені для випробування системи ПРО. Це може бути своєрідним об'єднуючим елементом співробітництва у цій сфері і виключити протиріччя з тією ж Росією, тобто можливо було б спільно це робити. Але поки що суттєвих зрушень у цьому питанні немає.

Вважаю, що існують дві проблеми, які необхідно вирішити. Перша – це початок створення спільного виробництва озброєння та військової техніки. І друга – залучення західних компаній до приватизаційних процесів в Україні. Тому що до багатьох проектів, передусім у літакобудуванні та космічній галузі, неможливо буде залучити західний капітал без отримання згоди країн НАТО для приватизації відповідних підприємств.

КОМЕНТАР УЧАСНИКА

МЕЛЬНИК Олексій Васильович,
*провідний експерт воєнних програм
Українського центру економічних і політичних
досліджень імені Олександра Разумкова*

Тема сьогоднішньої дискусії «Україна – НАТО: нові умови та реалії співробітництва». Аналізуючи зміни, що відбулися у внутрішній і зовнішній політиці України після президентських виборів, та їх вплив на відносини з НАТО, можна зробити такі висновки.

1. Запровадження нових умов співробітництва з НАТО не змінило старих реалій. Перехід до політики позаблоковості та, відповідно, відмова від євроатлантичної інтеграції на користь конструктивного партнерства можна розцінювати як факт юридичного оформлення реального стану відносин України з НАТО. Слід визнати, що таке рішення було логічним і адекватним по суті, але досить суперечливим за формою. Головна проблема відносин залишається незмінною: Україна підтверджує репутацію сторони, схильної до амбітних планів і декларацій, за якими не завжди ідуть практичні дії. Саме тому слід також вітати намір зосередитися на практичних аспектах співробітництва, відмовившись від безпідставного запровадження нових ініціатив, проєктів і створення нових бюрократичних структур.

2. Співробітництво з НАТО має значні позитивні наслідки для розвитку країни. Річна національна програма співробітництва Україна – НАТО (РНП) залишається єдиною в державі комплексною програмою реформ, що охоплює всі сфери життєдіяльності. РНП дає змогу залучати на постійній основі експертну, технічну, фінансову допомогу країн-членів НАТО. Напрями співробітництва залишаються незмінними й охоплюють як військові, так і невійськові сфери. Відкритість, публічність відносин між Україною та Альянсом, а також з окремими його країнами-членами може слугувати зразком для побудови відносин з іншими партнерами.

3. Наразі відсутні рівні альтернативи співробітництву України з Альянсом. НАТО – наш західний сусід, це Європа й Америка. Більшість країн-членів НАТО входять до Європейського Союзу, до якого прагне Україна, а Сполучені Штати – це стратегічний партнер і один із гарантів безпеки України за Будапештським меморандумом. Звичайно, пріоритет західного напрямку співробітництва не має шкодити добрим рівноправним відносинам з іншими країнами та організаціями. Але українська влада повинна чітко демонструвати неприйнятність ультимативних методів впливу на суверенний вибір України. Що стосується військового співробітництва, то Організація Догово-

ру про колективну безпеку (ОДКБ) не може претендувати не лише на альтернативний варіант, але й об'єктивно не може розглядатися в якості рівнозначного напрямку. Проблеми взаємосумісності під час останніх українсько-російських навчань «Фарватер миру – 2011», коли українським морякам довелося згадувати забуті радянські процедури, є вагомим аргументом при виборі зразка. Спільні навчання з російськими військовими мають велике політичне значення та сприяють зміцненню довіри та контактів між військовими. Але вчитися доцільно у передових армій світу.

4. І останнє, але найважливіше – національна безпека. Це головне питання, що було підставою обох доленосних рішень: про наміри вступу до НАТО та про відмову від інтеграції. Цінність гарантій, отриманих після відмови від ядерної зброї, неодноразово ставилася під сумнів діями одного з гарантів (конфлікт навколо о. Тузла, газіві та торговельні «війни»). Головним стимулом членства в НАТО, як відомо, є надбання гарантій колективної системи безпеки. Хоча й там не все так просто і надійно. Та відмовившись від такої перспективи, українська влада і досі не запропонувала нічого натомість. Саме тому вважаю за необхідне активізувати експертну дискусію стосовно гарантій безпеки для України у сучасних умовах. Чого варта готовність захищати себе та декларації намірів прийти на допомогу іншим без наявності відповідних спроможностей? Що спонукає уряд однієї країни йти на допомогу іншій країні? Який вплив мають спільні цінності на формування демократичної солідарності? Без відповіді на ці та інші запитання навряд чи можливо знайти реалістичне рішення для формування політики безпеки.

ЗМІСТ

| | |
|---|----|
| ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ Й НАТО НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ..... | 3 |
| 1. Позаблоковий вибір України | 3 |
| 2. Нова Стратегічна концепція НАТО..... | 4 |
| 3. Сучасні тенденції, що визначають співробітництво між НАТО й Україною | 5 |
| 4. Основні напрями співробітництва України й НАТО на сучасному етапі..... | 7 |
| 5. Проблеми в розвитку співробітництва України з НАТО..... | 13 |
| Висновки..... | 15 |
| МАТЕРІАЛИ ЗАСІДАННЯ «КРУГЛОГО СТОЛУ» «УКРАЇНА – НАТО: НОВІ УМОВИ ТА РЕАЛІЇ СПІВРОБІТНИЦТВА»..... | 17 |
| ВСТУПНІ ПРОМОВИ..... | 21 |
| ЄРМОЛАЄВ А. В..... | 21 |
| КЛИМКІН П. А..... | 22 |
| ТЕФФТ ДЖ. Ф..... | 24 |
| КОЖІЄЛ М..... | 27 |
| ВИСТУПИ УЧАСНИКІВ..... | 29 |
| АЛЕКСАНДРОВ О. С. Актуальні аспекти військового та військово-технічного співробітництва України й Північноатлантичного альянсу у світлі реалізації Україною позаблокового статусу і схвалення нової Стратегічної концепції НАТО | 29 |
| ГОЛОПАТЮК Л. С. Основні напрями військового співробітництва між Україною та НАТО в умовах зміни зовнішньополітичних пріоритетів України..... | 34 |

| | |
|--|----|
| КЕЛДЕР К. Потенціал військово-технічного співробітництва між Україною та НАТО..... | 41 |
| ЛИТВИНЧУК В. І. Проект Трастового фонду Програми НАТО «Партнерство заради миру» в Україні (зі знищення звичайних боєприпасів, стрілецької зброї та легких озброєнь). Потенційні напрями співробітництва..... | 44 |
| БАДРАК В. В. Поглиблення співробітництва з країнами НАТО в оборонній сфері як чинник якісних змін у Збройних силах України та розвитку оборонної промисловості держави..... | 48 |
| КОМЕНТАР УЧАСНИКА..... | 52 |
| МЕЛЬНИК О. В. | 52 |

Наукове видання

**УКРАЇНА – НАТО: НОВІ УМОВИ
ТА РЕАЛІЇ СПІВРОБІТНИЦТВА**

Аналітична доповідь

Літературні редактори: *О. В. Москаленко, Н. І. Палій, М. Л. Рубанець*

Коректор: *І. В. Куницяна*

Верстка: *Є. Ю. Стрижеус*

Відповідальний за випуск: *В. М. Сизонтов*

Оригінал-макет підготовлено
в Національному інституті стратегічних досліджень:
01030, Київ-30, вул. Пирогова, 7-а

Підп. до друку 13.09.2011. Формат 60x84/16. Папір офс. № 1. Різограф.
Гарн. «PetersburgС». Обл.-вид. арк. 3,78. Наклад 200 пр. Зам.

Віддруковано ПП «Вид-во «ФЕНІКС»
03680, м. Київ, вул. Шутова, 13 Б
Тел./факс 501-93-01